# Geschiedenis Vrijmetselarij

door

B. Heijmans

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Tanggal : 17 Juni 2013
No. Induk : 73849/PN-MUSEUM/'13
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

XXXI 1638

# BEKNOPTE GESCHIEDENIS

DER

# VRIJMETSELARIJ.

Rp. 300.175

DOOR

B. HEIJMANS.

(Benevens een fragment uit een brief van Dr. J. Helder).

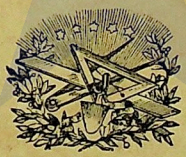

UTRECHT.
A. W. [illegible] & ZOON.
1901.

DEP. PERPUSTAKAAN
BAG:
PERPOESTAKAAN
DJAKARTA

0010-62946160
121151114

TYP. DRUKKERIJ „DE PHŒNIX", NIJMEGEN.

*Opgedragen*

*aan de A:. L:. Ultrajectina*

*in het O:. van Utrecht*

# VOORWOORD.

*Voorzeker zal het den samensteller van dit werkje niet als aanmatiging worden aangerekend, wanneer hij beweert, dat er tot dusverre geen werkje in de Nederlandsche taal bestond, hetwelk in beknopten vorm de Geschiedenis der Vrijmetselarij bevatte. De bestaande werken zijn òf te uitgebreid (bijv.: Hertzveld's bewerking van Findel's „Geschichte der Freimaurerei"; de vertaling van Clavel enz.) òf zij gaven naast geschiedenis nog veel, 'twelk niet tot de eigenlijke geschiedenis behoort (Reebold). Doch wat meer is — hoewel het dien werken niet als fout kan worden aangerekend, daar er sedert geen herdrukken van verschenen — de nieuwe gezichtspunten, welke door de onderzoekingen der laatste jaren geopend zijn en die een geheel ander licht werpen over de Geschiedenis der Vrijmetselarij, werden tot dusverre slechts kort in een of ander maçonniek tijdschrift medegedeeld. Hoewel nu het laatste woord omtrent de voorgeschiedenis en de wording der hedendaagsche Vrijmetselarij nog niet gesproken is, meenden wij den Brs.·. geen ondienst te bewijzen door, in een geheel vereenigd, zoowel van de nieuwere als van de oude opvattingen een beknopt overzicht te geven. Vandaar een behandeling der Oude Geschiedenis, verdeeld in Hoofdstuk A en B.*

*Voor 't samenstellen van dit werkje werd, behalve van de vrij uitgebreide bibliotheek der Loge „Ultrajectina", ook van die te Nijmegen, Kampen en 't Groot-Oosten gebruik gemaakt. Aan hen, die zoo vriendelijk waren de gevraagde boeken te zenden, betuigt Schr. zijn welgemeenden dank.*

*Menig oudere Br.·. zal wellicht de eenmaal bij hem gewortelde meening omtrent de Geschiedenis der Vrijmetselarij ongaarne laten varen. Hij bedenke evenwel, dat waarheid boven alles moet worden gesteld en dat de geest des onderzoeks rusteloos voorwaarts gaat tot het verspreiden van licht. Zouden dan de leden van een Bond, wiens doel 't is zelf licht te brengen waar duisternis heerscht, terugwijzen wat door ernstige mannen van onderzoek als waarheid bevonden is, zelfs al worden vroeger gevestigde meeningen, welke men eveneens op waarheid gegrond achtte, door het nieuwe omvergestooten?*

*„Fiat lux"; „Mehr Licht" — die beide beteekenisvolle uitdrukkingen blijven onze leuze.*

*Hiertoe mede te werken was het streven van den Schrijver van dit werkje.*

*Moge zijn zwakke poging met broederlijke welwillendheid aanvaard worden.*

B. HEIJMANS.

O.·. van Utrecht, 15 Augustus 1901.

FRAGMENT VAN EEN BRIEF VAN Br.·. Dr. J. HELDER. *)

Zierikzee, 31 Juli 1901.

*Z.·. W.·. Br.·.*

„. . . . . Met belangstelling heb ik Uw handschrift gelezen. Een van de verdiensten van het werkje is, dat het ook den beginner, „die pas tot de orde toetreedt" zooals ge schrijft, den indruk geeft dat de geschiedenis der Vrijmetselarij nog steeds in nevelen is gehuld, hoewel de zonnige plekken op 't groote veld dier historie talrijker en ook grooter worden.

. . . . . .

Zoolang het onderzoek over de belangrijkste geschiedkundige kwestie nog in vollen gang is, zoolang wij — zooals terecht in uw werkje duidelijk uitkomt (en dit is een verdienste) — daaromtrent in een overgangstijdperk verkeeren en wij te vergeefs met de Génestet zouden zuchten „die overgang, wat duurt die lang! 'k Wou dat hij overging" — moeten nu zoolang alle belangstellende leden maar in schemering en onzekerheid rondtasten? Moet er *gewacht* worden en nog steeds *gewacht* voordat het schommelende en slingerende hist. onderzoek tot meer rust is gekomen en een reeks van wel gegronde resultaten kan aanbieden?

Mijn antwoord is *neen. Iets* moet er toch wezen.

. . . . . .

*) Het handschrift van dit werkje werd door Schrijver aan Br.·. Dr. J. Helder ter beoordeeling toegezonden. Die geachte en geleerde Br.·. was zoo welwillend toe te staan, dat uit zijn zeer uitgebreid schrijven, waarvan hij de terugzending deed vergezeld gaan, enkele fragmenten hier werden afgedrukt. Zoowel voor de groote belangstelling als voor de welwillendheid door Dr. J. Helder aan Schrijver betoond, zij hartelijk dank betuigd.

Er was en er is behoefte aan een kort overzicht of aan een uittreksel van hetgeen **Gould, Katsch en Walden** gegeven hebben. Reeds daarom prijs ik uwen arbeid.

. . . . . .

Uw werkje geeft de *oude* en de *nieuwe* geschiedkundige voorstelling van het ontstaan en de ontwikkeling der Vrijmetselarij en ik geloof dat die nevenstelling groot nut heeft. Des te beter zal men inzien of voelen dat de oude voorstelling grootendeels voor goed moet verdwijnen en zoo wordt het meerendeel der broederschap in de goede richting geleid. De ouderen zullen de oude dwaling laten varen en de jongeren moeten juist weten dat er vroeger een andere opvatting van de historie is geweest.

Het spreekt van zelf dat ik niet alles goedkeur wat ik in uw werkje vond. Doch èn aan de ineenzetting èn aan den inhoud wil ik niet tornen. Niet uit gebrek aan belangstelling. Maar ik herhaal: ieder doet het op *zijne* wijze.

. . . . . .

Toestemming van het Hoofdbestuur tot de uitgave hebt gij niet noodig. Bovendien zal het Hoofdbestuur, voor zoover mij bekend is, zelfs niet den schijn willen aannemen van goed- of afkeuring. En indien u of een ander kon vermelden: „uitgegeven met *toestemming* van het Hoofdbestuur", dan zou de Broederschap daarin altijd een aanbeveling zien. Ik weet, dat het Hoofdbestuur zich van dat laatste ten strengste wenscht te onthouden.

. . . . . .

En wil nu dezen langen brief beschouwen als teeken van waardeering van uwen arbeid.

. . . . . .

U gaarne succes toewenschende bij uw verdere studie en ook met de uitgave van dit werkje.

Hoogachtend

Uw heilw.·. medebr.·.

(*w. g*) J. HELDER.

# INLEIDING.

„*Historie* en *algemeen erkende waarheid* zijn geen woorden van eenerlei beteekenis." [1])

Behoort de Geschiedschrijving, als zoodanig, ook al niet tot de exacte wetenschappen, toch kan de bewering, als zoude zij desniettemin daarmede eenig verband hebben, grond van waarheid in zich dragen.

Naar onze meening is het uit het oog verliezen hiervan de oorzaak geweest van het uit zoo verschillend oogpunt beschouwen der feiten niet alleen, doch ook van de meerdere of mindere erkenning en waardeering, welke geschonken werden aan de bronnen, waaruit te putten viel.

Dit veroorzaakte partijdigheid, als gevolg van op den voorgrond dringende Subjectiviteit; partijdigheid, ten gevolge van verkeerd gevormde objectivische beschouwing; wantrouwen, al dan niet gegrond, in de bronnen, welke zich aanboden, zonder zich altijd nauwkeurig rekenschap ervan te geven, of dat wantrouwen gewettigd was.

Nieuwe gezichtspunten, ontstaan door latere ontdekkingen, waardoor datgene, hetwelk als feit was te boek gesteld, òf gelogenstraft werd, òf in een geheel ander licht verscheen. Doch ook: opzettelijke verdraaiing van feiten, als gevolg van haat, eerzucht, vleierij, bekrompenheid en onkunde — dat alles heeft veroorzaakt, dat aan den eisch der exacte wetenschap „*het streven naar nauwkeurig en streng bewezene waarheden*" door den geschiedschrijver niet kan worden voldaan, al behoort het dan ook zooveel mogelijk tot zijn plicht — en hiermede staat de geschiedschrijving, of juister: de historicus, op het gebied der exactitude — en al streeft hij er ook naar.

Immers: meestal oordeelt de historieschrijver, zij het dan ook onbewust, niet onpartijdig; zijn algeheele subjectiviteit kan hij niet volkomen op den achtergrond dringen en houden. — Ons *Ik* gluurt als het ware ons zelven steeds over den schouder en werkt suggereerend op ons in.

En ook: hoe onpartijdig hij ook moge trachten te zijn — latere ontdekkingen kunnen aantoonen, dat, waar hij meende alle partijdigheid zorgvuldig te hebben vermeden, de feiten, door hem medegedeeld, inderdaad zich toch anders hebben toegedragen.

Onpartijdigheid, ten gevolge van groote waarheidsliefde — dat is de plicht van den geschiedschrijver.

Is het wonder, dat, waar op het gebied van de verschillende onderdeelen der Geschiedenis genoemde deugd niet steeds den scepter zwaaide, ook de geschiedenis der Vrijmetselarij niet altijd uit een oogpunt van waarheid werd beschouwd en meêgedeeld?

Dweepzucht, godsdiensthaat, vrees voor verlies van macht en invloed van de zijde der geestelijkheid, tengevolge van het verbreiden van kennis door de dienaren der K.·. K.·., deden vooreerst vervolgingen en verbodsbepalingen ontstaan [2]), doch gaven ook aanleiding dat velen — vijanden van den Broederbond — naar de pen grepen en, hetzij geheel zelfbedachte, hetzij verdraaide, afkeer inboezemende voorstellingen van de Vrijmetselarij, het groote publiek als *de* eenige waarheden aanboden.

Maar ook in den boezem der Vrijmetselarij zelve ontstonden geschriften, die, wellicht samengesteld in de meening van niets dan waarheid te willen schenken, door niet voldoende kennis van zaken of geheele onbekendheid met vele betrouwbare bronnen, eveneens verre van *de* waarheid bleven.

De zucht, om de Vrijmetselarij tot zoo hoog mogelijken ouderdom — zelfs tot den Noachietischen en nog vroeger — op te voeren; om de Vrijmetselarij — en daarmede zich zelven — te hullen in een ondoordringbaar waas van geheimzinnigheid; om, uit mis-

plaatste eerzucht gedreven, de bakermat der hedendaagsche K.·. K.·. loochenende, den oorsprong te zoeken dáár, waar deze niet te vinden is — was de oorzaak, dat ook door leden der Vrijmetselarij werken over haar geschreven werden, verre van louter waarheid bevattend.

Niet bij allen evenwel waren de laatstgenoemde drijfveeren werkzaam. Velen konden, evenmin als de historieschrijvers op ander gebied, gebruik maken van den steeds „in breeder golven zich voortwentelenden stroom van bronnen, bouwstoffen en hulpmiddelen" [3]), welke aan latere geschiedvorschers ten dienste stonden.

Dat, vooral door dit laatste, meermalen aan velen een geliefkoosd idée, een illusie ontnomen wordt, bleek opnieuw bij het in het licht komen van het reusachtige werk van R. F. Gould, *The History of Freemasonry*, waardoor aan de tot dusverre algemeen gedeelde meening omtrent den oorsprong der hedendaagsche Vrijmetselarij, volkomen den bodem werd ingeslagen.

Vooral zal dat werk van invloed zijn op die andere oorzaak, welke meewerkte, om de geschiedenis der Vrijmetselarij uit zoo verschillend oogpunt te beschouwen.

Met een enkel woord noemden wij die reeds, n.l.

de zucht, om de Vrijmetselarij tot zoo hoog mogelijken ouderdom op te voeren.

De overeenkomst tusschen symbolen en gebruiken der hedendaagsche Vrijmetselarij en die der oude Egyptenaren en andere oude volken geven weliswaar daartoe gereede aanleiding.

Uit die overeenkomst evenwel de bewering te trekken, dat die symbolen enz. in rechte lijn van de volken der oudheid tot ons gekomen zijn, zoude zeker te boud wezen, al kunnen wij ons dan ook vereenigen met de conclusie „dass dieser Ursprung (unsrer Mysteriën, Embleme u. s. w.) sich an die Aegyptischen anknüpft." [4])

Voorzeker: het aanknoopingspunt der geschiedenis van ieder volk ligt in de grijze oudheid, van vele nog met een ondoorzichtbaren en vooreerst nog niet op te heffen sluier omgeven. Ditzelfde geldt ook voor veler volken wetten, zeden en gebruiken, zoowel als hunne godsdiensten.

Doch: evenals het gebruik van den Pluralis Majestatis in de Nederlandsche taal (en ook in andere talen) inderdaad zijn oorsprong vindt bij de Romeinsche Keizers, maar hieruit niet tot het besluit mag worden gekomen, dat bedoeld gebruik zich linea recta tot ons heeft overgeplant — evenmin mag dit geschieden ten opzichte der symbolen, ten einde

daaruit de geboorteacte der Vrijmetselarij vast te stellen.

Of, om nog één ander voorbeeld te kiezen.

Zoowel geloovige Christenen als Israëlieten hopen op een leven hiernamaals. Toch was dit dogma bij geen van beide volkeren of godsdiensten inheemsch. De Israëlieten althans namen het in tijden van angst en verdrukking over van andere volken, teneinde daarin een troost voor hun lijden te vinden. Immers: noch ten tijde van Mozes, noch in dien der Richteren of der Koningen had dit begrip wortel geschoten in hun godsdienst of in hun gemoed.

De Wetgever van Sinaï spreekt nergens van een onsterfelijke ziel en evenmin van belooning of straf in een toekomstig leven.

Wel bevatten enkele Psalmen de abstracte idee der onsterfelijkheid, doch al die teksten zijn voor tweeledige verklaring vatbaar. Twijfel daaraan getuigt integendeel het volgende.

De Prediker zegt bijv.: „Het gaat den mensch als „het dier; de een sterft als het ander. De mensch „heeft niets voor bij het dier.

„Alles is van stof gemaakt en keert daarin terug. — „Wie weet, of de geest des menschen opwaarts, „de adem des diers naar beneden, onder de aarde gaat?

„Wie kan den mensch er toe brengen, dat hij zie, „wat na hem geschieden zal?" [5])

Dit alles — de goedwillige lezer wrake de lange uitweiding niet — toont ons, dat het geloof aan een leven hiernamaals niet een van-zelf-verder-leven van een begrip was, wortelend in den godsdienst, doch een werkelijk overnemen van een idee.

Ligt dus, indien men dit wenscht te handhaven, het aanknoopingspunt onzer symbolen, mysteriën, of hoe men het noemen wil, in de oudste eeuwen van den voortijd, dan nog sluit dit niet in zich

1e dat die gebruiken zich in rechte lijn tot op dezen tijd hebben voortgeplant en

2e dat aan ditzelfde aanknoopingspunt de draad van de hedendaagsche Vrijmetselarij moet worden vastgehecht.

Wij stellen daar tegenover dat:

1e die symbolen enz. als juist ter zake dienende, door de stichters der hedendaagsche Vrijmetselarij, voor een deel althans, zijn overgenomen van vroegere Vereenigingen [6]) en

2e dat de datum van geboorte der Vrijmetselarij, vooral van de tegenwoordige, zeer nauwkeurig is aan te geven, al is zij dan ook volgens den een (Findel) ten opzichte van de Vereeniging, waaruit zij ontsproot een gecultiveerde loot, of juister, een gecultiveerde

voortzetting, of volgens een ander (Gould en Katsch) inderdaad iets geheel nieuws, dat zich, om later te vermelden redenen, met iets reeds bestaands verbond en er mede samensmolt.

* * *

Groot is het aantal geschriften, verschenen in boekvorm, brochure of tijdschrift en pamflet, gewijd aan de Geschiedenis der Vrijmetselarij, geschreven zoo door vóór- als tegenstanders.

Van de wijze, waarop somwijlen die geschiedenis behandeld werd, wenschen wij in deze Inleiding een enkel voorbeeld te geven.

In het jaar 1803 verscheen te Sulzbach bij Johann Esaias Seidel een werkje met den navolgenden titel:

CHRISTOPH GOTTLIEB VON MURR
ÜBER DEN WAHREN URSPRUNG DER ROZENKREUZER UND DES FREIMAURERORDENS,
*nebst einem Anhange zu Geschichte der Tempelherren.*

Het werkje is honderd en zestig bladzijden groot in klein octavo uitgave.

De eerste zeventig bladzijden behelzen — geen geschiedenis — doch een bijna doorloopende nomenclatuur van Rozenkruizers en van door hen geschreven

werken; over den oorsprong, zelfs van den naam, wordt zoo goed als geen licht verschaft.

Op blz. 71 wordt de vraag gesteld: „In welken tijd scheidden de Rozenkruizers zich van de Vrijmetselaars af, zoodat de laatste een afzonderlijke *geheime* [7]) Broederschap vormden?"

Nu wordt onze verwachting gespannen. Doch de berg baart nog geen muis. Met een enkel woord wordt het *doel* der (hedendaagsche) Vrijmetselarij genoemd en dan krijgen wij weer een naamlijst — natuurlijk ook met Rozenkruizers prijkend; voorts de opgave van het Constitutieboek van Anderson, d. w. z. de datum, waarop dat boek werd samengesteld, benevens een korte inhoudsopgave (10 regels); vervolgens „noch ein paar Worte" [8]) over de Neurenbergsche Vrijmetselarij (20 regels).

Hiermede zijn wij gekomen op bladzijde 106 en dan .... komt de „Anhang zur Geschichte der Tempelherren in Spanien und Portugal", van pag. 109 tot aan het einde, waarvan nog het meeste is ingenomen door lijsten van namen; veertien bladzijden in de Fransche taal (overgenomen uit een handschrift) en 25 in de Latijnsche, handelende over het getuigenverhoor der Tempelheeren bij hun proces in 1310.

Van hetgeen men verwacht had — geen letter. En dat beweert dan „den wahren Ursprung der

Rosenkreuzer und des Freymaurerorders" in een helder daglicht te zullen stellen.

* * *

Sedert eenigen tijd was er in de meening van verschillende schrijvers, vooral wat betreft het ontstaan der huidige Vrijmetselarij, meer eenstemmigheid gekomen. Een groote omwenteling is, gelijk wij reeds vermeldden, hierin gebracht door den Engelschen schrijver R. F. Gould in zijn *History of Freemasonry* en Dr. F. Katsch in diens „Die Entstehung und der wahre Endzweck der Freimaurerei". Toch wenschen wij bij het geven van een beknopt overzicht over de resultaten van verschillende onderzoekingen, eenigszins breed te behandelen datgene, hetwelk tot dusverre als vaststaand werd aangemerkt.

Een beknopt overzicht. Immers: een korte samenvatting van die verschillende meeningen; een beknopt overzicht van de Geschiedenis der Vrijmetselarij; een werkje, geschikt om hem in handen te geven, die pas tot de H.·. O.·. is toegetreden en iets — althans vooreerst — van hare Geschiedenis wil weten — zulk een werkje, ten minste in de Nederlandsche taal, ontbrak.

PERPUSTAKAAN DJAKARTA

Doch: iets anders is het een geschiedenis der gebeurtenissen te geven, der daadzaken; — iets anders een vermelding en uiteenzetting der onderscheidene geestelijke stroomingen, welke, in verband met de sociale toestanden der verschillende tijden, zich in de Vrijmetselarij hebben geopenbaard.

Slechts aan het eerste zullen wij onze aandacht wijden, en het andere in zooverre in onze mededeelingen — niet beschouwingen — betrekken, als noodig is, om vooral het ontstaan der hedendaagsche Vrijmetselarij te verklaren.

Daarom zal ook evenmin een geschiedenis der Symboliek in de K.·. K.·. hier een plaats vinden, maar ook slechts in zooverre, als zij in regelrecht verband met ons onderwerp staat.

* * *

Bij het samenstellen eener — zelfs zeer beknopte — geschiedenis der Vrijmetselarij dringen enkele vragen gelijktijdig op den voorgrond; vragen, waarop men dan ook tegelijkertijd een antwoord zou wenschen te geven, althans trachten te geven.

Immers: waar, ook reeds in deze Inleiding herhaaldelijk de Vrijmetselarij is genoemd, daar zal reeds

terstond een antwoord verwacht worden op de vraag: „vanwaar die naam?"

De billijkheid zou eischen, om aan den wensch naar licht in deze zoo spoedig mogelijk te voldoen. Doch die billijkheid moet wijken voor de onmogelijkheid om, alvorens — zij 't dan ook met reuzenschreden — de geschiedenis der Vrijmetselarij te hebben doorloopen, den oorsprong van den naam in het licht te stellen en dan tevens te wijzen op het verschil van meening te dezen opzichte.

Doch behalve de vraag naar den oorsprong van den naam doen zich aan ons voor de vragen:

Op welke wijze is de Vrijmetselarij ontstaan en in welken tijd?

Had de Vrijmetselarij — want wij kunnen niet anders dan dien naam zelfs nu te bezigen — steeds hetzelfde karakter?

Indien niet, wanneer kwam er een kenmerkende kentering en wat was daarvan de oorzaak?

Zoodat dan ten slotte een antwoord zal moeten gegeven worden op de vraag naar de Geschiedenis der Vrijmetselarij, sedert hare algemeene wijziging van karakter.

Wij zullen dus trachten eerst in enkele trekken een beeld te geven van de Vereeniging, waaruit beweerd werd (en door sommigen nog wordt aange-

nomen) dat de Vrijmetselarij is ontstaan. Die geschiedenis loopt tot in het eerste vierendeel der achttiende eeuw.

Wij wenschen die te bestempelen met den naam van: *Oude Geschiedenis der Vrijmetselarij*, in tegenstelling met de *Nieuwe Geschiedenis* (vanaf 1717).

# Oude Geschiedenis der Vrijmetselarij. [9])

## A.

De zucht, om bij den oorsprong der Vrijmetselarij op een zeer hoogen ouderdom te kunnen bogen, heeft velen tot het vormen van verschillende meeningen daaromtrent gedrongen.

In het Constitutieboek van Br.·. J. Anderson, [10]) ontworpen naar oorkonden, handschriften enz. van vroegere bouwgilden, werd ook een geschiedenis der Bouwbroederschappen opgenomen (eveneens aan die oorkonden ontleend).

Deze geschiedenis klimt slechts (!) op tot Adams tijd!

Anderen, zooals Br.·. Oliver [11]) stellen het ontstaan der Vrijmetselarij nog vóór de Schepping der wereld en hare ontwikkeling tijdens de „wittebroodsweken in het Paradijs". [12])

Weer anderen blijven een weinig dichter bij huis en zoeken den oorsprong bij de Pythagoraeërs, Es-

saeërs, de eerste Christenen, tijdens den Salomonischen Tempelbouw of gedurende de Kruistochten (Tempelridders).

Sommigen meenen te moeten aannemen, dat de Vrijmetselarij geheel en al van Egyptischen oorsprong is.

Een geschiedschrijver, voorzeker iedereen tot vriend willende houden, verklaart: „dass alle unsere Grade aus den Mysteriën der Aegypter, der Geschichte der Israëliten, Moses, Jesus, der alten Christen der Orients, der Kreuzritter und der Tempelherren entnommen sind", [13]) terwijl door hem op een andere plaats wordt beweerd: „Die Brüderschaft der Maurer erschien gleich nach dem aufkommen des Christenthums, und lange vorher, ehe dieses herrschende Religion in römischen Reiche wurde". [14])

Dat de eerste Christenen zich „metselaars" noemden tracht de Schrijver af te leiden uit Mattheus XVI, 18, waar het heet: „Gij zijt Petrus en op deze rotsen wil ik mijn gemeente *bouwen*". [15])

Totdat hij ten slotte tot de conclusie komt, dat „die Maurerei das Ergebniss der drei Religionen — der Aegypter, der Juden und der Christen ist." [16])

De overeenkomst der symboliek met die der Egyptische moest er natuurlijk toe kunnen leiden, om de bakermat der Vrijmetselarij in het land der Pharaonen te zoeken.

't Is zeer wel mogelijk, dat de mysteriën der Egyptische priesters door middel van Mozes, die tot de ingewijden behoorde, op de Israelieten en van dezen op de Grieken en Romeinen zijn overgegaan.

Bij laatstgenoemden bestonden bouwcorporaties. Deze hadden hare eigene Statuten en werden door den Staat als rechtspersoonlijkheid erkend.

Zij eischten van hare leden veel kennis en wetenschappelijke ontwikkeling, maar namen ook andere ontwikkelde personen — doch leeken op het gebied der bouwkunst — in de vereeniging op. Zij kenden een verdeeling der leden in Meesters, Gezellen en Leerlingen; gebruikten de beroepswerktuigen ook symbolisch en waren zeer verdraagzaam op het stuk van Godsdienst. — De broedernaam, welken zij elkander gaven, kwam eigenlijk eerst tijdens de Christelijke bouwgenooten in zwang. [17])

Die genootschappen van kunstenaars en handwerkslieden bleven bij de Romeinen langen tijd voortbestaan en het kan zeer goed mogelijk zijn, dat de bouwvereenigingen er eenigszins mede in verband stonden.

Doch de Duitsche *Steinmetz-Brüderschaft* (waaruit, [zooals tot dusverre beweerd werd], de hedendaagsche Vrijmetselarij is ontstaan [18]) heeft datgene, hetwelk door haar van de Romeinsche bouwvereenigingen moge overgenomen zijn, zoozeer in geheel anderen

geest volkomen gewijzigd, dat de Wetgeving der Duitsche Corporatie inderdaad als iets geheel nieuws moet worden beschouwd.

De eerste, door wien de Vrijmetselaars gewezen werden op hun samenhang met, hun afkomst van de Broederschap der *Steenwerkers* (Steinmetzen), was de Abbé Grandidier, een niet-Vrijmetselaar, te Straatsburg, wien ten behoeve zijner geschriften over de Cathedraal aldaar, de archieven van het „Hooge Sticht onzer Lieve Vrouwe" te dier plaatse ten dienste stonden. In een brief aan een dame schrijft hij (24 November 1778), na eenige hatelijkheden aan het adres der Vrijmetselaars: „..... ik heb in mijn „profane" handen de authentieke stukken en getuigenissen, waarachtige verhalen, die tot meer dan drie eeuwen terugvoeren en die ons in staat stellen aan te toonen, dat die pochende Vereeniging van Vrijmetselaren niets anders is dan een slaafsche navolging der oude en nuttige Werkmetselaars, wier hoofdkwartier te Straatsburg was."

IJverige onderzoekers [19]) togen aan het werk en kwamen tot de overtuiging, dat de huidige Vrijmetselarij inderdaad onmiddellijk uit de oude bouwvereenigingen was voortgekomen.

Twee onderzoekers [20]) hebben getracht het bewijs te leveren: dat de tegenwoordige Vrijmetselarij hare

Liturgie en Symboliek overgenomen heeft van hare voormalige Stamvereeniging, dat de Engelsche Steenwerkers die geheimen van de Duitsche [zouden] gekregen hebben, doch dat deze laatsten hunne gebruiken en wijze van vereenigen gedeeltelijk ontleenden aan andere Duitsche Vereenigingen, anderdeels aan kerkelijke en kloosterinrichtingen, welke gebruiken zij op hunne beurt weer wijzigden en er iets nieuws van schiepen.

---

## STEINMETZEN.

De roepstem van Peter van Amiens had duizenden uit allerlei landen naar Palestina doen optrekken. Vroegere lijfeigenen werden vrije mannen door het deelnemen aan de Kruistochten, welke intusschen een geheel ander gevolg hadden, dan waartoe zij oorspronkelijk waren ondernomen.

Toen nu de opgetrokken lijfeigenen en onderhoorigen — voor zooverre zij althans op die tochten niet waren bezweken — tot hunne haardsteden teruggekeerd waren en daar het land in de handen van den adel, de regeering, de vorsten en de patriciërs, het geld in die van den handelsstand vonden, zagen

zij zich genoodzaakt zich eveneens een zelfstandige positie in hun vaderland te verschaffen, doch ook te trachten, die te behouden.

Daartoe was aaneensluiting noodig van de verschillende personen, die eenzelfden en gemeenschappelijken arbeid verrichtten. Aaneensluiting tevens, om tegen te werken hen, die, hoewel hetzelfde handwerk uitoefenende, zich niet bij het gezelschap of de Vereeniging hadden aangesloten.

De bouwlieden, begunstigd door den in dien tijd heerschenden zin voor bouwen, vonden overal werk. Vooral in Duitschland trokken zij rond en breidden zij zich uit, tot het stichten van monumentale gebouwen. Dan ontstonden er bouwhutten (vergaderplaatsen der bouwlieden) in verschillende steden, zooals in Maagdenburg, Lübeck, Bremen, Keulen enz.

Met het toenemend verval der bouwkunst geraakten ook de Bouwhutten in kwijnenden toestand en deed wanorde onder de werklieden zich kennen.

Om dat verval tegen te gaan, kwamen in het jaar 1459 de Meesters van negentien Bouwhutten te zamen in Regensburg en *schreven* de tot dusverre *overgeleverde* wetten en gebruiken, den 25sten April, als wetten herzien, in een Broederboek bijeen.

Tot hoofdhut der Broederschap werd die te Straatsburg gekozen.

De leden noemden elkander Broeder; zij kenden een verdeeling in Leerling, Gezel en Meester.

Hunne geheimen hadden slechts betrekking op hun handwerk, n.l.: het onderwijs in de Allegorie en Symboliek der hoogere architectuur; verklaring van de verschillende architectonische versieringen. Vooral de wiskundige verhoudingen en de regelen van den Gothischen bouwstijl werden in de Bouwhutten der Steinmetzen geleerd en de Kunstgeheimen voortgeplant.

Voorts leerde men zelf bouwstukken te ontwerpen, om zich zoodoende tot het Meesterschap voor te bereiden. De Gezellen waren verplicht alles, wat zij omtrent de bouwkunst wisten, aan de erkende Broeders mede te deelen. De installatie van nieuwe leden geschiedde bijna volmaakt op dezelfde wijze als thans nog bij de receptie van Leerling-Vrijmetselaar plaats vindt.

Bijzonder heilig waren voor hen in hunne bouwwerken de getallen 3, 5, 7 en 9, benevens de kleuren *goud* en *blauw*, en in betrekking tot hun geheimen bond ook de *witte* kleur.

Ook „Liebhaber" konden tot de Broederschap worden toegelaten, wanneer zij zich slechts aan hare wetten onderwierpen. Hunne bevoegdheid strekte zich alsdan uit tot het deelnemen aan de rechtspleging, verkiezingen, goede werken en feestgelagen. [21])

Met het toenemend verval van den zin voor bouwen ging ook de Duitsche Broederschap steeds achteruit. Vooral was dit een gevolg van de Reformatie, waardoor minder kerken en kloosters werden gesticht.

En toen in 1681 Straatsburg in handen der Franschen viel, konden de Duitsche vorsten het niet verkroppen, dat de bouwhutten in hun land stonden onder de bevelen van Fransche bestuursleden. Zij verboden iedere verbintenis met de Straatburgsche hoofdhut (16 Maart 1707), terwijl later ieder verschil tusschen hoofd- en bijhutten door hen werd opgeheven (16 Augustus 1731).

Het spreekt van zelf, dat een enkele pennestreek een toestand, die zoo ingeworteld was, niet plotseling kon doen eindigen. Zoo erkennen bijv. de Saksische Steinmetzen nog op den huidigen dag de Straatsburger Bouwhut als hunne hoofdhut.

Een afzonderlijk Broederboek werd aangelegd door de Bouwhut te Frankfort a. M. Hierin zijn de namen der opgenomen Broeders tot op 29 October 1804 bijgehouden.

Toen de Duitsche Staten, krachtens de Rijksverordeningen, hun recht van opzicht over de handwerken, en dus ook over de Steinmetzen deden gelden, gaven zij hun wetten naar hun (der Staten) goedvinden.

Er bestaan mondelinge berichten, dat nog in het

jaar 1846 op een vijftal plaatsen broederopnemingen van de Steinmetz-gezellen zijn geschied.

---

## DE BOUWLIEDEN IN ENGELAND.

In Schotland vonden de Pausen hunne ijverigste aanhangers. De adel was er vrijgevig jegens de geestelijkheid. Dat was dan ook de reden, dat daar zoo vele schoone kerken werden opgericht. De Engelsche bouwlieden waren daartoe evenwel niet alléén in staat. Vreemde bouwlieden, Fransche en Duitsche, werden naar Engeland geroepen. Dat deze laatsten er aan medewerkten, blijkt uit den Gothischen bouwstijl, welken zij ook in Schotland in toepassing brachten. Doch van uit Duitschland hadden zij ook hunne gebruiken medegebracht, dus ook hun Bouwhut.

De Engelsche bouwlieden sloten zich, evenals hun Duitsche vakgenooten, ook aaneen, hoewel zij niet zoo vrij waren in hun doen en laten, daar zij meer onder politietoezicht stonden. Zij waren, evenals de overige handwerkers en dienende klassen in Engeland dienstplichtig en aan den grond van hun land gebonden.

De naam *Freemason* (Steinmetz, Steenwerker) wordt verklaard door de oud-Engelsche omschrijving, dat zij

n.l. den *free-stone*, den grooten, zichtbaar blijvenden bouwsteen bearbeidden en niet den *rough-stone* (ruwen steen), dien de andere rough masons in de muren buiten het gezicht brachten.[22]) Bijeenkomsten werden geregeld gehouden dáár, waar bouwwerken werden uitgevoerd. Men kwam vroeg vóór zonsopgang bij elkander. De Meester van den bouw plaatste zich in het Oosten en de Broeders schaarden zich in een halven cirkel om hem heen.

Nadat het gebed was verricht, werd ieder zijn dagtaak aangewezen en de bijzondere wijze, waarop het een of ander deel van den bouw soms geschieden moest. 's Avonds, na afloop van den arbeid, kwam men weder bij elkander voor 't gebed, waarna aan de werklieden het dagloon werd uitbetaald. Bij slecht weder kwam men samen in den voorhof van een klooster, of een andere ruime overdekte plaats. Was de weêrgesteldheid gunstig, dan begaf men zich 't liefst onder den vrijen hemel op een heuvel, waar men niet beluisterd kon worden.

Vóór de opening der bijeenkomst werden wachten uitgezet, om de nieuwsgierigen en oningewijden verre te houden. Vooral geschiedde dit, wanneer de bijeenkomsten in een lokaal werden gehouden (bijv. als het regende). Dientengevolge bestond de straf voor hem, die gesnapt werd als nieuwgierige, oningewijde luisteraar,

dat hij zoolang onder de dakgoot gehouden werd, totdat het water hem uit de schoenen liep.

Vandaar de uitdrukking: „het regent".

De eerste openbare oorkonde, waarin de naam Free-mason, Free-stone-mason voor de steenwerkers in Engeland voorkomt, is een Parlementsacte van het jaar 1350 (het vijfentwintigste regeeringsjaar van Eduard III).

Zij stonden evenwel onder zulk scherp toezicht van politiewege, dat reeds in 1360 hunne kapittels, statuten en eedsaflegging verboden werden.

Dat de Duitsche Steinmetzen en de Engelsche Freemasons eene en dezelfde corporatie waren, meent men ook hieruit te mogen verklaren, dat, op enkele afwijkingen na, beider Statuten volkomen gelijk aan elkander waren. Zij verschilden hierin, dat terwijl bij de eerstgenoemde de leertijd 5 jaren was, die bij de Engelsche op 7 was bepaald. Voorts moest de Steinmetz, wanneer hij gezel geworden was, twee jaren reizen, voordat hij het Meesterschap verwerven kon, terwijl de Leerling in Engeland, zoodra zijn leerlingstijd voorbij was, tot dien graad kon worden toegelaten.

En eindelijk, gelijk reeds vermeld is: de Duitsche Bauhütten waren meer zelfstandig en vrij, terwijl de Engelsche onder oplettend toezicht der Overheid stonden.

Hiertegenover stond evenwel, dat de Engelsche meer zorg droegen voor de ontwikkeling van den geest en de kunstvaardigheid, waardoor die Broederschap een grooten en weldadigen invloed, vooral op den burgerstand heeft geoefend. [23])

Gedurende de middeleeuwen schijnt zoowel bij de Engelsche als bij de Duitsche Broederschap slechts eene en dezelfde wijze van werken te hebben bestaan. *Meester* heette slechts hij, die door vrije keuze tot voorzitter der Loge was benoemd.

De verdeeling in Leerling, Gezel en Meester bestond eigenlijk slechts bij het handwerk zelf. De Leerling kreeg een paswoord, om hem den toegang tot den arbeid mogelijk te maken. Zijn werk bestond hierin, dat hij zich met de kennis van het bouwen moest vertrouwd maken. Voorts was hij verplicht datgene bij den arbeid te verrichten, wat hem werd opgedragen.

Had hij zich goed gedragen en zich genoegzaam bekwaamd, dan werden hem, nadat hij tot Gezel was bevorderd, verschillende werkzaamheden toevertrouwd, terwijl hij bovendien eenige Leerlingen kreeg, om deze in het bouwvak te onderwijzen. Wanneer hij eindelijk, zonder vreemde leiding, zelf een bouwwerk had ondernomen en volbracht, dan kon hij zich, indien hij daartoe benoemd werd, den naam van Meester verwerven.

De drie veelbeteekenende elementen: gelijkstelling der gildeverwanten in eigen boezem; zorg voor hunne technische ontwikkeling, nauwlettend toezicht op hun zedelijk gedrag — waren de grondslagen tot de ontwikkeling van het gilde in Engeland. Door in ieder het gevoel voor zedelijkheid wakker te houden, werd hij behoed voor het afdalen tot het machinale leven van een handwerksgezel, die, bij den dag levend, geen ander doel van zijn streven voor zich heeft, dan zich eenmaal als baas neder te zetten en dan zijn handwerk gelijk anderen te drijven.

Door deze eigenaardigheden zijner wetgeving kon het gilde, dat zich tot alle bouwende handwerkslieden uitstrekte, zich te allen tijde verjongen. De leden konden zich in verbinding stellen met bouwlustige personen, die tot andere standen en corporaties behoorden en verwierven daardoor nieuwe kundigheden. Daardoor kon de Engelsche Vrijmetselarij, toen het verval der middeneeuwsche bouwkunst haar met ondergang dreigde, in de gedaante der hedendaagsche Vrijmetselarij optreden.

Aanvankelijk in bescheiden gedaante, zooals zij zich nauwelijks aan de oorspronkelijke maçonnerie had ontwonden. Langzamerhand zich uitbreidend, veredelde zij hare beginselen, bestreed kleingeestigheid en de bekrompen denkwijze harer tijdgenooten

en werd een toevluchtsoord voor het menschdom, waarin de mensch kon omgaan alleen met den mensch, ontdaan van stand en rang. [24])

---

## OVERGANGSTIJDPERK IN DE ENGELSCHE VRIJMETSELARIJ.

### (1600—1716).

Ofschoon de Geschiedenis der Engelsche Vrijmetselarij gedurende de eerste helft der zeventiende eeuw niet rijk is aan gebeurtenissen, die zich naar buiten deden gelden, was die tijd voor de inwendige ontwikkeling van zeer veel gewicht.

In de richting van het bouwvak zelve kwam vooreerst een groote omkeer. De Gothische bouwstijl moest plaats maken voor dien der Renaissance. Vooreerst had dit ten gevolge, dat alleen de meer ontwikkelde werklieden met het uitvoeren van groote bouwwerken werden belast, terwijl de minder ontwikkelden langzamerhand uit de Loge werden teruggewezen. Voorts verloor de symboliek, die een hoofdbestanddeel was van de geheimleer in de Bouwhutten, hare practische waarde. En eindelijk werd in den meer nuchteren Renaissancestijl, zoowel als ten gevolge

van den stormachtigen strijd tusschen de verschillende partijen geen stof genoeg meer gevonden tot uitoefening der kunst. Het is licht te begrijpen, dat onder zulke omstandigheden de band der Broederschap steeds losser moest worden.

Doch inmiddels waren er factoren ontstaan, die voor het vervolg van groote beteekenis waren: de voorbereiding der hedendaagsche Vrijmetselarij en het begin van een nieuw tijdperk voor den Bond.

Tot dusverre waren de Vrijmetselaren, met uitzondering van de geestelijken en de wereldlijke patroons, voortgekomen uit werkelijke bouwlieden: metselaars, steenhouwers en timmerlieden. Tegen het einde der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw evenwel begonnen zich ook niet-bouwlieden bij de Loges aan te sluiten, waardoor er een nieuwe intelligentie en frisch bloed werd ingebracht. [25])

Daardoor was de inrichting van den ondergang gered. Vooral sedert de Graaf van Pembroeke aan het hoofd der Broederschap stond, sloten vele beduidende, rijke en geleerde personen zich daarbij aan. Van de eigenlijke bouwlieden werden zij door den naam accepted-masons, (aangenomen Broeders) onderscheiden. Van dien tijd af schijnen dan ook de toevoegsels in de „Oude Plichten" te dagteekenen, die geen betrekking hebben op de eigenlijke bouwlieden.

Met die „aangenomen Broeders" kwamen ook nieuwe inzichten, nieuwe eischen, doch tegelijk een element in de Loge, waardoor een geheele ommekeer werd teweeggebracht en die haar weldra, vooral aan het einde dier eeuw, met de omwentelingen in cultuur en veranderde ideeën in betrekking brachten. Toch stonden de Logewerkzaamheden, tengevolge van de losgebarsten burgertwisten, een tijdlang stil.

Van grooten invloed op den geheelen omkeer in het wezen der Vrijmetselarij waren, behalve de litteratuur in het algemeen en de richting van den tijd, de navolgende factoren: de geschriften van *Bacon*, *Comenius* en *Dupuis*, benevens de geschriften en de vergaderingen der *Rozenkruizers*.

Meeningen, welke zich eeuwen lang hadden weten staande te houden, werden omvergeworpen, omdat de dorst naar onderzoek de gronden dier meeningen als onwaar had doen kennen. Beslistheid, door Bacon in de wijsbegeerte, door Cromwell in de Politiek gebracht, maakte zich van het toen levend geslacht meester. De regeering van Karel II was dan ook vooral hierdoor merkwaardig, dat 1e de censuur op de drukpers werd afgeschaft, 2e de persoonlijke vrijheid gewaarborgd en eindelijk de acte van Tolerantie haar beslag kreeg. [26])

Tegelijk met die reformeerende stroomingen op

theologisch gebied, wetenschap en politiek, deed zich evenwel nog een andere strooming kennen. Reeds vanaf de Kruistochten was er in bijna alle takken van het Europeesche leven een neiging naar het mystieke, of wel: naar de kennis van het mystieke, ingeslopen. Zelfs beroemde astrologen, als Tycho de Brahé, waren er niet vrij van gebleven. In de vierde eeuw na Chr. vormde zich reeds de meening, dat men door bijzondere kunst goud kon vervaardigen uit stoffen, welke geen goud bevatten. Om dit doel te bevorderen vormden zich vereenigingen, die verschillende namen droegen. Vooral die der Rozenkruizers is bekend geworden.

Vanwaar die naam ontstaan is, zal wel een geheim blijven, hoewel in een geschrift uit het begin der 17de eeuw (1614) „Fama Fraternitatis" de fabelachtige geschiedenis verhaald wordt van zekeren *Christian Rosenkreuz*, die in Indië een grooten schat van wijsheid verzameld had, welke schat, 120 jaren na zijn dood, in zijn grafsteen gevonden werd. Door zijn geest bezield, hadden toen de gelukkige vinders de Orde der Rozenkruizers gesticht. Die Vereenigingen breidden zich weldra van Duitschland uit naar Nederland, Italië en Engeland. [27])

Eindelijk was van grooten invloed op de omwerking der Vrijmetselarij de geestelijke strooming, die onder

den naam *Deïsmus* bekend is. Deze richting verwierp iedere openbaringstheorie, maar onderwierp alles aan de critiek van het verstand en het lijdt geen twijfel, dat die beweging er het meest toe heeft bijgedragen, om de Vrijmetselarij te vervormen tot een cosmopolietischen bond van symbolisch werkende bouwlieden.

Eene Vereeniging, die zoo na aan het verval was, moest wel blootstaan aan de geweldige invloeden van buiten, te meer, daar de vroeger vermelde „aangenomen Broeders" door hunne meerdere ontwikkeling eveneens meer invloed in de Loge kregen. De oude Metselaarsgebruiken namen zij over en gaven dezen een nieuw leven, terwijl datgene, hetwelk niet meer met den geest des tijds overeenkwam, veranderd en aan dien tijd aangepast werd. Dit geschiedde tusschen 1650 en 1700.[28])

Tenminste in 1663 — dus nog vóór de volledige vervorming — werden de Statuten herzien, waarbij o. a. bepaald werd, dat niemand toegelaten zou worden, tenzij hij van goeden naam was. Voorts dagteekent van dien tijd de bepaling, dat ieder Vrijmetselaar voorzien moest zijn van een Certificaat of Legitimatiebewijs zijner Loge.

Tot nog toe was intusschen het werkelijke bouwen het voornaamste doel der Broederschap. Dit blijkt

hieruit, dat zij, onder leiding van den beroemden architect *Sir Christ. Wren* de stad Londen voor een groot gedeelte weêr opbouwde, toen, tengevolge van een geweldigen brand in 1666, ongeveer honderd kerken en dertienduizend huizen in de asch waren gelegd. [29])

Doch de hierna volgende burgertwisten, toen Jacobus II in 1688 moest vluchten en Prins Willem van Oranje tot Koning van Engeland was uitgeroepen, veroorzaakten, dat de Loges weder in verval kwamen. Toen moesten de poorten der Tempels nog wijder worden opengezet voor de „Accepted Masons" en het besluit werd hernieuwd, dat leden uit alle standen tot de Vrijmetselarij moesten toegelaten worden, mits zij op behoorlijke wijze waren voorgedragen en ingewijd.

Hiermede was de Broederschap van werkelijke bouwlieden veranderd in eene van symbolisch arbeidende. In stede van technisch kunstwerk kreeg men het geestelijk; het bouwen van zichtbare tempels verviel en maakte plaats voor het bouwen aan dien éénen onzichtbaren Tempel der Humaniteit.

In Februari 1717 kwamen de vier oude bouwloges bijeen en vereenigden zich tot ééne Grootloge, werkende onder één Grootmeester. Als zoodanig werd benoemd: Br.·. *A. Sayer*. De Broederschap der Vrij-

metselarij stelde zich nu ten doel een moreel gebouw op te richten, tot nut der maatschappij. Zij moest het middel worden, waardoor vriendschap werd gesticht tusschen menschen, die anders vreemd voor elkander zouden zijn gebleven en wier wederkeerige vriendschap heilzaam op elkander zoude werken. Zij zou worden: het middelpunt van Vereeniging.

Om dit doel voor te bereiden werd op bovengenoemde bijeenkomst besloten tot het samenstellen van een „Constitutieboek". Dit werk werd tot stand gebracht door Br.·. *Dr. J. Anderson*, terwijl dàt gedeelte, hetwelk handelt over de inrichting der Loges en hare gebruiken, voornamelijk schijnt te zijn bearbeid door den geleerden Br.·. *J. Desaguliers*. De eerste uitgave van dit werk, waarmede Anderson in 1723 gereed was, bevatte 1e een korte geschiedenis der Vrijmetselarij vanaf de Schepping der wereld, d. w. z. een geschiedenis der bouwkunst, geput uit de Sagen der Bouwvereenigingen [30]); 2e de oude plichten of grondwetten (Old Charges); 3e de algemeene (oude) verordeningen (samengesteld door Br.·. G. Tayne) en 4e de Approbatie van het werk. Het geheel wordt besloten door een viertal Vrijmetselaarsliederen.

---

# Oude Geschiedenis der Vrijmetselarij.

## B.

Gelijk reeds vermeld is,[31]) werd de Oude geschiedenis der Vrijmetselarij zooals zij tot dusverre door ons in zeer korte trekken werd geschetst, als een welbewezen feit aangenomen.[32]) Nieuwe onderzoekingen van Gould en Katsch hebben tot een geheel ander inzicht geleid en als resultaat hunner onderzoekingen leveren zij het bewijs, dat de hedendaagsche Vrijmetselarij niet uit de Steinmetzen is of kan zijn voortgekomen.[33])

In het Constitutieboek van Anderson komt o. a. de navolgende opmerking voor:

„The Brethren in foreign Parts have also discover'd that several noble and ancient Societies and Ordres of Men have derived their Charges and Regulations from the Free Masons (which are now the most ancient Order upon Earth) and perhaps were originally all Members too of the said ancient and worshipfuhl

Fraternity. But this will more fully appear in due time." (De Broeders in het buitenland hebben ook ontdekt, dat meerdere voorname en oude gezelschappen en *Mannenorden* hun voorschriften en inrichting van de Vrije Metselaars overnamen [die nu de oudste orde op aarde vormen] en dat misschien oorspronkelijk al hun medeleden eveneens tot genoemde oude en eerwaardige Broederschap behoorden. Dit zal evenwel uitvoeriger ten geschikten tijde worden aangetoond.)

Zou een Grootloge (waartoe zoovele aanzienlijke en geleerde mannen behoorden), van welke het Constitutieboek uitging, zoo iets hebben beweerd, wanneer zij niet het oog had op iets anders dan het gewone Metselaarsgilde?

Nog meer worden wij in onzen twijfel versterkt, wanneer wij de „Songs" lezen, welke in 'tzelfde boek zijn opgenomen. Wij vinden daar o. a.:

„Hail Masonry! thou Craft divine,
Glory of Earth, from Heav'n reveal'd,
Which doft with Jewels precious shine
From all but Masons Eyes conceald."

(Heil Masonry! gij Goddelijke kunst,
Glorie der aarde, van den hemel geopenbaard,
Die heerlijk straalt in juweelen pracht;
Voor aller oogen, behalve der Masons verborgen!)

En verder:

The World is in pain
Our Secrets to gain,
And still let them wonder and gaze on;
They ne'er can divine
The Word or the Sign
Of a Free and a Accepted Mason.

(De wereld is in verdriet,
Om uw geheim gewaar te worden,
Stil maakt hen het wonder en zij staren het aan;
Zij kunnen niet raden
Het Woord en het Teeken
Van een Vrij en Aangenomen Mason.)

Dat de Masonry, welke in die „Songs" bedoeld wordt, geenszins de Werkmetselarij of de (gewone) bouwkunst kan zijn, maar een Kunst of een Wetenschap, die eenmaal als eene „hemelsche openbaring" gold („from Heav'n reveal'd"), bewijst ook het navolgende vers:

„As men from Brutes distinguish' are,
A Mason other Men excels;
For what's in knowledge choice and rare,
But in his Breast securely dwells."

(Evenals menschen van 't redeloos vee onderscheiden zijn,
Munt de Mason boven andere menschen uit,
Door 'tgeen uitmuntend en zeldzaam in Kennis is,
Maar in hun borst veilig woont.)

Van eenig verband met de Steinmetzen is in dat alles geen sprake.

Toen er na den grooten brand te Londen (1666) werklieden te kort kwamen, om het verwoeste weder op te bouwen, riep men vreemde naar de Engelsche hoofdstad, onder belofte, dat zij *Freemen of London* zouden worden (dus 't Stadsburgerrecht zouden verkrijgen). Hieruit blijkt, dat oorspronkelijk een Free-Mason (zoo goed als een Free-Carpenter enz.) een ingezeten Meester (in zijn vák) moet zijn geweest. Aan de beteekenis van Vrijmetselaar in de hedendaagsche opvatting is niet te denken, daar haar bestaan in de zestiende eeuw bovendien niet bewezen is.

Men vergat bij de verklaring van het woord Free-Mason (door de Duitschers regelrecht vertaald met Freimaurer) ook het groote onderscheid, dat er bestond tusschen werkelijk erkende gilden of bedrijven (door een besluit des Konings als zoodanig erkend) en zulke, die trachtten als gilden te fungeeren, maar daartoe wegens de kosten, welke er aan verbonden waren, geen toestemming hadden gevraagd. Dit waren de zoogenaamde *Guilds adulterine* (ondergeschoven gilden).

In Duitschland waren de „freie Gerwerbe" NIET *als gilden erkende*, terwijl juist in Engeland „free of a guild" beteekende: *het aangesloten zijn aan een* ERKEND *gild*. In het algemeen had dus *Free-Mason* dezelfde beteekenis als *Mason*.

Ook moet als eene ongerijmdheid worden beschouwd, dat met „Accepted Masons" bedoeld zouden zijn „voorname heeren", die zich, uit liefde voor een of ander gilde, daarbij aansloten.

De jaarlijksche feesten werden weleer door alle gilden gehouden, doch in 1425 verboden. Het Constitutieboek houdt evenwel aan de feesten vast en ook hieraan, dat er allerlei hooge heeren aan deelnamen. Daar nu de wet van 1425 — door latere wetten, tot in 1603 hernieuwd — die jaarlijksche feesten verbood op straffe aan goederen en vrijheid, zoude men dan kunnen aannemen, dat met „den Sheriff an der Spitze alle möglichen vornehmen Leute sich ausgesetzt haben um lediglich mit den Bauhandwerkern einen vergnügten Tag zu begehen?" [34])

Zooals wij zagen [35]) sloot bijna ieder zich aan bij een of ander (erkend) gild, teneinde de voorrechten van zulk een gild te kunnen genieten. Van zulke aangeslotenen dienen evenwel goed onderscheiden zij, die wij met den naam *eereleden* zouden bestempelen. Zoo was Jacobus I eerelid van het Guild of Cloth-workers, nadat hij, op een gastmaal, hem aangeboden door den Lord Mayor Sir John Watts (die zelf lid van genoemd gilde was) door dezen was aangezocht, zich daartoe wel bereid te willen verklaren. Toen naderhand aan Z. M. hetzelfde verzoek gedaan werd

door het Guild of Merchant-Taylors, weigerde hij op grond van zijn eerelidmaatschap van de Clothworkers, maar stemde er in toe, dat de „*Prince of Wales should be* FREE *of theers.*"

Dat zich vele voorname en geleerde personen bij de Masons lieten opnemen is intusschen waar. Doch dit geschiedde om geheel andere redenen, welke naderhand zullen worden vermeld. Bovendien: zoowel de toetredenden als zij, tot wier vereeniging zij toetraden, waren beoefenaars der „Koninklijke Kunst", zich ook noemende Masons.

Dat er inderdaad nòg een vereeniging bestond, waarvan de leden zich eveneens Masons noemden, bewijst Gould uit de aanhaling van gelijktijdig geschreven stukken van beide Corporaties. [36])

Waar dus in het Constitutieboek van Anderson van Masons wordt gesproken, kunnen er niet de Werkmetselaars mede bedoeld worden.

* * *

Men heeft zich heel wat moeite gegeven in Duitschland zoowel als in Engeland, om onaantastbare bewijzen en getuigenissen te vinden voor het bestaan der Engelsche Vrijmetselarij vóór de zeventiende eeuw. Het is volgens het Constitutieboek zelve aan twijfel

onderheven, of de kern der Vrijmetselarij in Engeland ontstaan is, daar het spreekt van „Broeders in het buitenland, die de Vrijmetselarij naar Engeland en andere landen zouden hebben ingevoerd."

Er heerschte voornamelijk in Duitschland in het begin der zeventiende eeuw een toestand van spanning, een streven naar onderzoek op verschillend gebied,[37] toen er plotseling een geschrift verscheen, dat groot opzien verwekte. Dit boekje, dat eenige jaren achter elkander verscheen, was getiteld: *Fama Fraternitatis R. C.*

In 1614 kwamen er twee uitgaven in het licht, waarvan de eerste tot titel droeg: Allgemeine und General Reformation der gantzen weiten Welt. Beneben der Fama Fraternitatis dess Löblichen Ordens des Rosenkreutzes, an alle Gelehrte und Häupter Europae geschrieben. Auch einer Kurtzen Responsion, von den Hernn Haselmeyer gestellet, welcher deswegen von den Jesuïtern ist gefänglich eingezogen, und auff eine Galeren geschmiedet. Itzo öffentlich in Druck verfertiget, und allen trewen Hertzen communiciret worden.

Gedruckt zu Cassel, durch Wilhelm Wessell,
Anno M.DC.XIV.

Terwijl de namen der verschillende drukkers en uitgevers telkens op den titel vermeld werden, bleef

het auteurschap verborgen. Het werkje moet door een zelfstandig lichaam in druk zijn gegeven. Terwijl op den titel steeds de naam „Orde" voorkomt, wordt in den tekst onophoudelijk van „Broederschap" gesproken. Uit de voorrede der eerste uitgave reeds blijkt, dat men niet tegen slechte menschen, doch tegen slechte beginselen te velde trok; vooral was het een oorlogskreet tegen het Jezuïtisme.

In de voorrede van den tweeden druk klinkt die kreet nog niet door, doch is er bijzaak. Het doel der Broederschap, n.l. het zoeken naar wijsheid, vooral betreffende de natuur, wordt er meer in bekend gemaakt. De Broederschap bleek te zijn eene theosophische Vereeniging, bestrijdende de schrille kerkelijke en kerkelijk-politieke tegenstellingen, als vreemd zijnde aan de leer tot de erkenning Gods en gevaarlijk voor het algemeen. De schatten, waarvan het geschrift zeide, dat door ieder konden genoten worden, bestonden in het streven om den mensch gelukkig en tevreden te maken en den medemensch als broeder lief te hebben.

In de „Fama" personifiëert Rosenkreuz het streven naar kennis der natuur; niet te verkrijgen uit de studie der boeken, doch uit de aanschouwing der natuur zelve. Rosenkreuz, wordt dan verhaald, koos (adopteerde) zich eenige personen, die zich verbonden

getrouw en stilzwijgend te wezen en alles, wat zij op hunne *reizen* zouden opmerken, te zullen opteekenen. Die Broeders „alle lediges Standes und verlobter Jungfrawschaft" kwamen één keer in 't jaar te zamen, om hunne ondervindingen, welke zij op hunne reizen hadden opgedaan, mede te deelen.

Zij waren verplicht: zieken om niet te behandelen, geen ordekleed te dragen en ieder naar een geschikt persoon om te zien, die hen zou kunnen opvolgen. Uitdrukkelijk wordt verzekerd, dat zij in groote liefde en eensgezindheid, stilzwijgendheid, ijverigen arbeid en het bewijzen van weldadigheid samenleefden.

Uit den aanval op den Paus in de „Confessio" moet men wel besluiten, dat de werkelijke stichters van den Bond Protestanten, althans niet Roomschen zijn geweest, hoewel er in die eerste geschriften van geen aanval op den Katholieken godsdienst sprake is. Wie men tot bondgenooten wenschte, blijkt uit het volgende.

„Wer, gleich uns, diese Schriftzeichen Gottes am Weltgebaüde [38]) zu lesen vermag, der ist ja bereits — ob er gleichwohl von uns noch nichts wisse — unser und wird unsere Einladung nicht verachten. Allein wir werden auch andere Würdige annehmen, welche unter den Siegel der Verschweigenheit unsere Gemeinschaft begehren. Allein falsche

Heuchler, oder Alle, die etwas Anderes als Weisheit bei uns suchen, werden uns nimmer aufzufinden vermögen".

Gelijk men weet werd, teneinde de macht der Katholieke Kerk te verzekeren, de Orde der Jezuïeten gesticht, die ieder harer dienaren tot slaaf maakte, onderworpen aan den wil van één enkele. Daartegen nu verrees een Orde, die wortelde in de „Vrijheid van het Evangelie." 't Zal wel onopgehelderd blijven, wie de eigenlijke stichter van dezen Bond was; ook tot welke nationaliteit hij behoorde, ofschoon de bewering wellicht niet ongegrond is, dat hij een Duitscher was, daar de Broederschap meermalen genoemd wordt: „Fraternitas Germanica" [39]). Want „Vater R. C.", die als de stichter genoemd wordt, schijnt geheel een mythische figuur te zijn, gevormd naar verschillende voorbeelden.

Maier zegt o. a.: „de moderne philosophen van Duitschland hebben verschillende letters, waardoor zij zich in het geheim aan elkander kunnen kenbaar maken. Alleen als karakteristieke herkenningsteekenen bedienen zij zich volgens het voorschrift van hunnen stichter van de beide letters R. C. en vervullen daarmede het zesde wetsartikel hunner Broederschap en wel om deze reden, dat zij niet geheel zonder naam (Anonymi) zouden blijven, terwijl het

zoowel voor het voortbestaan als voor de veiligheid der Vereeniging nu eens noodzakelijk schijnt, den naam van den stichter geheim te houden. Zij bezigen die beide letters dan ook alleen als hulpmiddel, waarvan ieder zich naar zijn eigen begrip eene verklaring mag geven. Want nauwelijks had deze Broederschap door een geschrift kennis van haar bestaan gegeven, of terstond was er ook een „verklaarder", die de letters R. C. aanwees, als beteekenende „*Rozenkreutz*". Daaraan hield men zich, hoewel de Broeders zelven in latere geschriften getuigden, dat zij ten onrechte Rozenkruizers genoemd werden, daar bedoelde letters slechts den naam van den eersten stichter symbolisch aanduidden.

De *Fama* spreekt ook van een gebouw „St. Spiritus", hetwelk evenwel eene allegorie blijkt te zijn en de „Tempel der Natuur" beteekent. Er wordt van gezegd, dat het een Koninklijk Paleis is, overal zichtbaar en toch voor de oogen der menschen verborgen. Van goud, edelgesteenten en kennis is alles er in groote hoeveelheid aanwezig. Alle menschelijke inspanning zoude niet in staat zijn, om dat gebouw te verwoesten.

„Dieses nun ist das Collegium ad S.S. der Rosen Creutzer Brüderschaft, dieses seyn die Königliche ja mehr als Keysirliche Paläste, davon die Fratres in ihre Fama wohlmeynent bericht thun". Aldus

luidt het in eene der geschriften, die van de zijde der Rozenkruizers het licht zagen. Bedoeld geschrift draagt ten titel: Assertio oder Bestätigung der Fraternitet R. C. welche man des Rosen Creutzes nennet, von einem derselben Fraternitet Mitgesellen in Lateinischen Versen beschrieben. Unnd dem Deutschen Leser zum besten in dieses Deutsch schlecht übersetzet.

Dit geschrift is zeer interessant en schenkt ons niet weinig mededeelingen omtrent de Broederschap.

Men meent, zegt de schrijver, dat de Broederschap niet bestaat. Welnu, ik zelf ben er lid van en schrijf deze regelen in het huis van een anderen Broeder, bij wien ik mij op mijne reis eenige dagen moest ophouden. — Hoewel de Broederschap in Duitschland verborgen is, kent men haar overal in het Buitenland. Nog is zij bescheiden; nog zijn slechts tien voortreffelijke mannen tot haar toegetreden. Zij heeft statuten en reglementen, zoodat men zeggen kan: „er sey reformiret". Er worden toegelaten diegenen, die „uns von langen Zeiten bewehret und selber ihres Leibes mächtig und freye Herren seyn".

Zij moeten zich verbinden volgens strenge bepalingen, welke zij hun leven lang moeten houden.

Wij wonen — zoo meldt de schrijver — dicht bij een groote stad, in een klooster rondom door wouden omgeven. Velen komen bij ons, zoowel bedelaars en

zieken. Niemand gaat ongetroost en ongeholpen van ons heen.

Om te weten wat er in de wereld geschiedt, reizen wij nu en dan in de verschillende streken der aarde. Ik zelf ben nu op mijn derde reis. — Van alle boeken, welke verschijnen, komen er in onze handen. Wij beoefenen allerlei Kunsten, doch alleen die nuttig en eerbaar zijn. Boven alles de beschouwing en de studie der natuur. — Wij hebben bepaalde wetten volgens welke wij leven en lofwaardige vrede verbindt ons met liefde. Er wordt wel veel kwaad van ons verteld — doch wat deert ons dat? Wij arbeiden voort ter bereiking van ons doel. Vele boeken en geschriften verschijnen op onzen naam, waaraan wij geen letter deel hebben. Velen geven zich uit als behoorende tot onze Broederschap — doch zijn het niet. Zij doen het uit winzucht. De Jezuïetenorde stelt ons valstrikken en tracht onze verblijfplaats te ontdekken. Doch het lukt haar niet. — Hoe gaarne zouden wij ons geheel bekend maken, werden wij daarin niet door groote hinderpalen belet.

Door ons Koninklijk Paleis voert de weg naar het bereiken der echte en reine Philosophie. Wie dat niet erkennen wil zal het Licht nooit vinden. [40])

De sleutel tot dat alles is het woord Gods. [41]) Daardoor „gelangen wir zu jenem Orte der Wonne,

wo wir den Geist der *Weisheit* [40]) erschauen können mit allen seinen Gaben, Reichthümern und Fähigkeiten, mit seiner *Schönheit*, [40]) mit seiner *Stärke* [40]) und seiner Göttlichen Natur".

Terwijl in de verschillende uitgaven van de *Fama* de verklaring voorkwam: „wir geniessen auch zweier Sakramente", geeft de laatste editie (1617) te lezen: „wier geniessen auch der Sakramenten".

Hiermede was duidelijk uitgesproken, dat, terwijl de opname in de Broederschap aan geen confessie gebonden was, in ieder geval slechts Christenen zouden toegelaten worden.

De strekking van dit geschrift komt dus overeen met die der Fama en andere gelijksoortige. Er straalt in door een Kabbalistische Theosophie, benevens een streven naar natuurkennis (ook alchemie en astronomie). Bovendien blijkt er uit dat de Broederschap ingedeeld was in drie graden. *Overste*, die den arbeid verdeelt en „Vader" genoemd wordt; *de oudsten* (fratres) en *de jongeren* (die niet golden als vertegenwoordigers der Orde). Eens in het jaar kwamen de Rozenkruizers samen [42]) tot het houden van een vreugdefeest. [43])

Er wordt ook in gesproken van een *geheim* en een *arcana*. Hoe men evenwel de litteratuur der R. K. doorzoekt, men zal geen *geheim* ontdekken. Het zal wel gelegen hebben in het innerlijk doel van den Bond,

het in 't licht stellen hunner wel Evangelisch-Christelijke, maar toch anti-kerkelijke opvatting van den christelijken godsdienst. — Hun *arcana* bestond in het kennen en toepassen van bijzondere geneesmiddelen.[44]) Want, zooals wij reeds vernamen, schreef een der eerste wetten der R. K. voor: zich te wijden aan 't genezen van zieken. „Keiner sollte sich keiner anderer Profession aussthun, dann Kranke zu curiren und diss alles umsonst.[45])

De Broederschap was intusschen nog niet datgene, hetwelk wij onder hedendaagsche Vrijmetselarij verstaan. Haar doel is *strijd:* strijd tegen den Paus, de Jezuïeten, strijd tegen de gebreken der Kerk. Haar karakter is nog exclusief, in tegenstelling met de Vrijmetselarij, welke zooveel mogelijk wil vereenigen.

Natuurlijk ontbrak het der Broederschap niet aan tegenstanders, doch evenmin aan personen, die zich als medeleden en alchemisten uitgaven en beweerden in het bezit te zijn van den „Steen der Wijzen"; natuurlijk met geen ander doel, dan de domme menigte te kunnen plunderen.

Niet weinig geschriften tegen de Broederschap kwamen in het licht. In sommige daarvan werd zij aangevallen op dezen grond, dat aan een Vereeniging, die zich bleef verschuilen achter zoo groote geheimzinnigheid het recht ontzegd moest worden tot eene

Allgemeine und General-Reformation der ganzen weiten Welt". Dat waren de stemmen van hen, die het verrijzen van een oproer predikend en politiek geheim genootschap vreesden en wantrouwden en daarom de tusschenkomst der regeering verlangden. Dat de geestelijkheid er het hare toe bijdroeg, om de Broederschap in een zoo hatelijk mogelijk daglicht te stellen; dat de Paus niet vergat er zijn banvloek over uit te vaardigen, is iets dat van zelf spreekt [46]).

In 1629 verscheen een geschrift: *Summum Bonum* (van Frizius), waarin de uitwendige verandering van de Broederschap der Rozekruizers in den Broederbond der Vrijmetselaren reeds aangegeven wordt. De hoofdinhoud van dit eveneens interessant geschrift is de volgende:

't Is opmerkelijk, dat er in de wereld vier zeer beroemde scholen voor de Natuurlijke Magie bestaan hebben: de Indische, de Perzische, de Chaldeeuwsche en de Aethiopische. De zonen der Perzische koningen [47]) werden in de Mysteriën der magie ingewijd, opdat zij, op 't voorbeeld der Natuur, ook hun eigen rijk zouden leeren besturen.

God is de oorsprong aller dingen, *Logos*, Verstand en Woord tegelijk. Het *Woord* is de *Zoon Gods*. Die *Zoon* is het vleeschgeworden *Woord* en de geheimvolle verbinding van Vader en Zoon treedt te voor-

schijn in de Hebreeuwsche benaming van het woord *Steen.*[48]) Want אבן (steen) is een samenstelling van אב (Vader) en בן (Zoon).[49]) Waar de Vader en de Zoon te zamen zijn, daar kan de Heilige Geest niet ontbreken. Daar nu die geestelijke Steen de Christus is, die het heelal vervult, zijn wij allen deelen daarvan en moeten wij als levende Steenen dien Steen nadertreden.[50]) Daar God beloofd heeft Zijne woning bij de menschen te zullen kiezen, moeten wij ons beijveren onze (geestelijke) Steenen[51]) zoo deugdelijk mogelijk te doen zijn.

Wat het goud betreft, waarmede de alchemisten zoo pralen, dat is niet anders dan het levende goud, het stralende woord Gods, de Wijsheid.

Het menschelijk lichaam is een Tempel, waarvan Jezus de hoeksteen is; verhoogen wij dien hoeksteen, dan wordt ook de Tempel verhoogd, gelijk de *Tempel Salomo's*, toen zijne gebeden van den roem Gods vervuld waren.

Ten slotte verdedigt de schrijver van dit geschrift de Rozenkruizers tegen hunne aanvallers, die vragen waarom alles zoo geheim wordt gehouden en waarom zij, die tot den Bond behooren, hunne wetenschap niet openbaren. Als antwoord dient, dat de meeste menschen zich liever bekommeren om de aardsche schatten, dan om de wijsheid. De naam Rozen-Krui-

zer werd ook hierom aanvaard, omdat het Kruis, waaraan alle goede Christenen zich moeten wijden, bloedachtig is en als roode rozen met leliën vermengd. [52])

Ieder Broeder moet als *Bouwkundige* zich toeleggen op het voleinden van zijn werk en er dus naar streven, door *aanhoudend kloppen en slaan* goede *rechthoekige bouwsteenen* te leveren.

Nog meerdere uitdrukkingen in een ander geschrift [53]) doen ons onophoudelijk aan de hedendaagsche Vrijmetselarij denken.

Het is de plicht van ieder *het licht te zoeken* en de duisternis te verdrijven.

De moeilijkste taak voor den mensch is ZELFKENNIS.

Dit is de idee der echte alchemi: zij wil het licht, overal, waar het door nevel en duisternis bedekt is, vrij te voorschijn doen treden. [54])

De schrijver van bedoeld geschrift bekommerde er zich niet om, welken godsdienst iemand was toegedaan. Hij werd daarom van Atheïsme beschuldigd en in den ban gelegd.

In „Norton's Ordinal of Alchemie" (voorkomende in het eerste nummer van Elias Ashmole's „Theatrum Chemicum Britannicum etc. (1652), wordt de manier van eene alchemistische adoptie medegedeeld. Hierin wordt eveneens veel gevonden, waarmede de symbolen

der hedendaagsche Vrijmetselarij overeenkomen, zooals: 1e 't afleggen van den eed; de naam *Meester* (and his *master* wrote to him); het geheim mocht gezegd noch opgeschreven worden, doch alleen *lettergreep om lettergreep*, enz.

Uit 't voorgaande blijkt nu wel duidelijk de verwantschap van de Vrijmetselarij met de Rozen-Kruizers en niet met de Steinmetzen. [55])

In den beginne schijnt het doel te zijn geweest: eene Vereeniging van alle Protestanten, zoowel Lutheranen als Calvinisten. (De periode van 1604 — 1617) De tweede periode liet alle Christenen toe, van welke richting ook. Terwijl nu de Broederschap ten gevolge van den dertigjarigen oorlog in Duitschland te niet ging, leefde zij in Engeland voort. Vandaar dat de litteratuur over de Rozenkruizers nà 1725 alleen in laatst genoemd land gevonden wordt.

Gelijk reeds door ons opgemerkt werd, zagen de Rozenkruizers, in verloop van tijd, zich genoopt hunnen naam te veranderen. [56]) Eensdeels om bedriegers verre te houden en hun te beletten als leden der Broederschap op te treden; anderdeels, om beveiligd te zijn tegen mogelijke vervolgingen bij een politieken omkeer van zaken. [57]) Het was alsdan veiliger te kunnen aantoonen, tot een gilde te behooren. Teneinde tot dit doel te geraken, stond hun de weg

open zich bij een reeds bestaande corporatie aan te sluiten. 't Best leende zich daartoe het genootschap der Masons, dat nog geen gilderecht bezat en dus in waarde zoude rijzen door het toetreden van vele achtenswaardige mannen. Zij, die tot dusverre geestelijk gebouwd hadden, konden zich het best aansluiten bij de werkelijke bouwlieden. De naam Rozekruizers verdween, terwijl de Broeders, eenmaal bij de Masons opgenomen, rond zagen naar diegenen onder de werkelijke metselaars, van wie zij konden verwachten, dat dezen de beginselen der R. K. zouden voortplanten. Dezulken namen zij dan op hunne beurt weer aan als leden eener afzonderlijke Vereeniging der Broederschap (een soort voorbereidende afdeeling). Zij wekten hunne vaderlandsliefde en hun religieus gevoel en vertelden hun van hoeveel gewicht voorheen het Metselaarsvak was geweest. Grieksche Wijzen hadden er de Geometrie—Koningen Wetten aan geschonken. Door dat alles vlochten de Broeders nu een zedenleer, zooals die door de toenmalige ontwikkeling des volks vereischt werd. Om hunne nieuwe leerlingen te onderrichten, goten de Brs.·. hun onderwijs in den vorm van gelijkenissen en symboliseerden hun handwerk. De traditie moest evenwel geheim gehouden worden voor de niet-leden van den geheimen bond. De verplichte geheimhouding en het Fellowship

(Kameraadschap) met groote mannen was den eenvoudigen Mason een eerezaak.

Langzamerhand evenwel begonnen die (in de voorbereidende afdeeling) opgenomenen zich hoog te gevoelen en zich zelven als de oorspronkelijke Heeren te beschouwen. Zij kenden zich, voornamelijk uit winzucht, het recht toe, ook anderen als Vrijmetselaars aan te nemen en trachtten toen zelfstandige Loges op te richten, zoodat de Werk-Vrijmetselaars als eene afzonderlijke Corporatie uit de Loge-Vrijmetselarij traden, maar natuurlijk slechts één graad konden verleenen, daar zij zelven er niet meer van wisten. Eerst was dit het geval in Schotland, naderhand in Engeland.

Daarom werd door de Broeders tot een Reformatie besloten en deze bestond uit het besluit, de gewone werk-metselaars uit te sluiten en voortaan personen van beteren stand, meerdere ontwikkeling en goeden levenswandel terstond in de Loge op te nemen (dus niet in de voorbereidende onder-afdeeling, waarin in den beginne de Werk-metselaars door de Rozenkruizers waren opgenomen).

Vooral was nu noodig de centrale leiding eener Grootloge en bovendien als leider: een respectabel man van grooten invloed.

Toen dit tot stand gekomen was kon men de

Reformatie der Vrijmetselarij een voldongen feit noemen.

---

## BACON, BARON VAN VERULAM EN VICECOUNT VAN ALBANI.

Alvorens over te gaan tot het geven eener schets van de Nieuwe Geschiedenis der Vrijmetselarij, wenschen wij iets naders mede te deelen over den reeds met een enkel woord [58]) vermelden Bacon van Verulam en zijn werkje „Nova Atlantis". [59])

In 1638 [60]) verscheen een werkje „Nova Atlantis" geheeten, van de hand van genoemden schrijver. Verschillende Latijnsche en Engelsche uitgaven zagen hiervan het licht. In dit boekje wordt een utopie geschilderd, een ideaal gemeenschappelijk leven, waarin kunst, wetenschap, handel en nijverheid in hoogen bloei staan; waar een staat van gelukzaligheid is, doordat de menschen er leven volgens een natuurlijken godsdienst van Broederliefde. Zulk een vereeniging nu, waar naar die idealen van Bacon gestreefd werd, [61]) moet inderdaad hebben bestaan en de Vrijmetselarij zou hieraan haar ontstaan te danken hebben. Vooral was het Bacon's doel het aansporen tot 't oprichten eener Vereeniging, die zich zou bezig houden met

natuurkundige studiën. De vrees voor den invloed der geestelijkheid, die gekant was tegen ieder onderzoek, in het bijzonder op natuurkundig gebied, daar hierdoor aan het geloof aan wonderen mokerslagen werden toegebracht, deed geheime Vereenigingen van natuuronderzoekers ontstaan.

Zulk een Vereeniging bestond reeds in 1603 te Rome (Galileï, Giordano Bruno), in 1643 te Parijs. Zoo ontstond er ook eene te Londen (1645) en deze werd in 1662 door Koning Karel II tot Koninklijke Vereeniging der Wetenschappen verheven, (*Regalis societas Londini pro scientia naturali promovenda*, gewoonlijk *Royal Society* geheeten). Aan haar hoofd stonden toen mannen als Rob. Boyle en Christian Wren.

Een verbazende invloed werd door deze vereeniging geoefend op het publiek, dat haar een groote sympathie toedroeg. Experimenteele wetenschap werd algemeene mode. Allerlei voorname mannen verhoogden den triomf der Baconiaansche philosophie. Alles interesseerde zich voor de studie der natuur. Er bleef evenwel nog een ander deel te doen, van 't geen Bacon zich ten doel had gesteld, n.l. de reformatie van de ethische denkbeelden en gewoonten van het volk.

In Engeland had zich ook een streven naar vrijer behandeling van godsdienstige vragen baan gebroken,

trots de onduldzame onverdraagzaamheid der kerk. Die vrijere richting droeg den naam van Deïsmus. Het Deïsme wilde den geest verlossen uit de banden van het stijve dogmatisme en den mensch brengen tot een zoogenaamden natuurgodsdienst, die zijne leerstellingen niet uit de openbaring der Heilige Boeken, maar uit het menschelijk verstand afleidde. Van het erkennen dezer leer, het gevoel van noodzakelijkheid, om haar te verbreiden onder het volk, tot het oprichten van geheime bonden, [62]) welke zich dit tot doel stelden, was in overeenstemming met den geest van dien tijd, slechts één stap.

*Sprengel*, een man wiens naam in de geschiedenis een goeden klank heeft, bericht in zijne levensbeschrijving van Rob. Boyle: „reeds van zijn achttiende jaar was hij bekend met zekeren Samuel Hartlieb (een Duitscher), die onder meerdere plannen ter bevordering der Wetenschappen ook dat tot een „onzichtbaar college", een geheime vereeniging, ontworpen heeft, wier leden, onafhankelijk van politiek en godsdienst, afgezien van stand en ambt, elkander als Broeders beschouwden en gemeenschappelijk het rijk der Wetenschappen volgens Bacon's ideeën zouden uitbreiden.

Een ander Duitscher, Theodoor Haak, geboortig uit den Palz en de groote bouwkundige Christ. Wren

traden toe en verbonden de Yorker bouwloges met deze Vereeniging".

* * *

*Walden* gaat nu de verschillende geheimwoorden der Vrijmetselarij na en tracht te bewijzen, dat die alle, vooral van den Meestergraad, teruggevonden worden in de zucht, welke in de zeventiende en achttiende eeuw bestond, om zich in symbolen en geheime spreuken uit te drukken. Uit alles zou dan blijken hoe het komt, dat zich in de Vrijmetselarij zoo menig symbool bevindt, dat wijst op het navorschen der natuur en waarom men het noodig achtte, hem die wilde toetreden er op te wijzen, dat in de Loges geen kennis van bovennatuurlijke dingen kan worden verkregen.

Hoe nu, zegt Walden, van af de oprichting der Royal Society tot aan de Constitutie der Engelsche Grootloge, al die veranderingen volbracht zijn, is niet bekend en zal wel altijd onopgehelderd blijven, omdat alle stukken, welke tot bewijs zouden kunnen dienen, vernietigd zijn.

Hoogstwaarschijnlijk is het evenwel geschied, dat men, gelijk reeds vroeger werd medegedeeld, tot de bouwvereenigingen gedreven werd, teneinde hare

privilegies te kunnen genieten en toen voorzichtig gewerkt heeft op een omwerking der ritualen der bouwloges, totdat eindelijk alles ineensmolt tot eene Corporatie met meerdere graden.

In die verschillende graden waren inderdaad geheimen te bewaren en daarom moest den Broeders een eed van geheimhouding worden opgelegd. Dat men zoo spoedig den waren oorsprong der Vrijmetselarij uit het geheugen verloor lag hierin, dat men van de beide stroomingen, waaruit de hedendaagsche Vrijmetselarij ontstaan was, de eene, welke er hare eigenlijke beteekenis aan had gegeven, zooveel mogelijk bedekt hield en er als het ware slechts een sprookje van in de herinnering der Broeders was overgebleven, een sprookje, dat later als ernst werd opgenomen.

Er blijkt uit, zegt Walden, „wie wenig von dem Rituale und dem Brauchtume der Logen auf die Bau-Korporationen zurückzuführen ist. Nahezu alles entspricht den in früheren Jahrhunderten üblich gewesenen Gesellschaftsformen der germanischen Völker und den in der „Nova Atlantis" Bacons vorgezeichneten Gedankengängen. [63])

* * *

Het werkje „Nova Atlantis" behandelt een zeereis, welke door „een gezelschap" ondernomen werd van

Peru naar China en Japan. Door ongunstigen wind van de koers geraakt, landen zij, na veel ontberingen te hebben doorstaan, aan een eiland, waar zij eerst zeer mysterieus worden ontvangen, doch daarna zeer hartelijk onder dak gebracht. Langzamerhand worden zij bekend gemaakt met de geschiedenis van het ontstaan der samenleving op dat eiland en met de verschillende liefderijke instellingen. Alles geschiedt er in de grootste eendracht en broederliefde. [64])

# Nieuwe Geschiedenis der Vrijmetselarij.

ENGELAND.

In Februari 1717 kwamen de vier oude Loges bijeen en vereenigden zich tot ééne Grootloge, werkende onder één Grootmeester. Als zoodanig werd benoemd de Br.·. *A. Sayer*. De Vrijmetselarij had nu ten doel een moreel gebouw op te richten, tot nut der maatschappij. Zij moest het middel worden, waardoor vriendschap werd gesticht tusschen menschen, die anders vreemd voor elkander zouden zijn gebleven en wier wederkeerige vriendschap heilzaam op elkander zoude werken. Zij zou worden: een middelpunt van vereeniging.

Om dit doel voor te bereiden werd op bovengenoemde bijeenkomst besloten tot het samenstellen van een „Constitutieboek". Dit werk werd tot stand gebracht door Br.·. Dr. J. Anderson, terwijl dàt gedeelte, hetwelk handelt over de inrichting der Loges en

hare gebruiken, voornamelijk schijnt te zijn bearbeid door den geleerden Br.·. Dr. J. Desaguliers.

De eerste uitgave van dat werk, waarmede Anderson in 1723 [65]) gereed was, bevatte: 1°. eene korte geschiedenis der Vrijmetselarij van af de schepping der wereld, d. w. z. een geschiedenis der bouwkunst, geput uit de sagen der bouwvereenigingen; [66]) 2°. de oude plichten of grondwetten (Old charges); 3°. de algemeene (oude) verordeningen (samengesteld door Br.·. G. Payne) en 4°. de approbatie van het werk. Het geheel wordt besloten door eenige Vrijmetselaarsliederen. [67])

Nieuwe Loges konden worden opgericht alleen met toestemming van de Londensche Grootloge. Eerst in 1725 (27 November) werd een besluit genomen, dat van groot gewicht was voor de uitbreiding der Vrijmetselarij nl.: dat de meester eener Loge, benevens zijne opzieners en een voldoend aantal leden uit de in behoorlijken vorm gevormde loge, Leerlingen tot Gezellen en Meesters konden bevorderen.

Terwijl de Broederschap in bloei toenam, bleef het nochtans niet steeds pays en vreê in haren boezem.

Sommige Broeders, ontevreden met enkele veranderingen door de Groot-Loge aangebracht, scheurden zich los en stichtten nieuwe Loges, zonder sanctio-

neering van de Groot-Loge. Zij namen den naam aan van Oude Vrijmetselaren (Ancient Masons: d. w. z. die volgens den onveranderden, dus ouden ritus arbeidden). Een groote rol speelde daarbij de loge te York, die van meening was, dat zij de oudste Loge was in Engeland en zich daarom niet langer wilde richten naar de Groot-Loge in Londen. De andere Broederen, die de Groot-Loge te Londen volgden, werden door die afgescheidenen *Modern Masons* genoemd. De Ancient Masons richtten te Londen een nieuwe Grootloge op en beriepen zich hiertoe op de (verdichte) constitutie van de Yorksche Loge. Door die verdeeldheid ontstonden dus eveneens twee stelsels: het Oud-Engelsche (ook Yorksche) en het Nieuw Engelsche (of Londensche) genoemd. De beide stelsels verschilden voornamelijk in het rituaal. Die tweespalt droeg er ook toe bij om het toenemen van een nieuwen graad de *Royal Arch* (waarschijnlijk van Franschen oorsprong) te bevorderen. Eerst in 1818, toen de beide Grootloges vereenigd werden, erkende de oorspronkelijke Grootloge ook dien nieuwen graad.

Van 1784—1818 was er intusschen van een hoog intellectueel leven in de loges geen sprake. De werkzaamheden waren hoogstens een kwestie van vorm. De loges waren over het algemeen niets dan een gezellige vereeniging met een zedekundige strekking. Alleen

kunnen uit dat tijdvak werken en inrichtingen van philantrophie worden genoemd, ontstaan op initiatief der loges en krachtig door haar gesteund.

Onder het bestuur van Cumberland lieten de meeste leden van het Koninklijke huis zich in de Orde opnemen en 24 November 1792 werd de Prins van Wales tot Grootmeester gekozen. Onder diens bestuur begon men met het doen van stappen tot verzoening der twee Grootloges. Reeds in 1801 namen die pogingen een aanvang, doch werden eerst den 1 December 1813 met goed gevolg bekroond. Er werd o. a. bepaald, dat de zuivere oude Vrijmetselarij bestond uit drie en niet meer graden, namelijk die van Leerling, Gezel en Meester vrijmetselaar, met inbegrip van de hoogste (suprême) orde van de Royal Arch.

Tot dien gunstigen uitslag hadden vooral medegewerkt de Hertog van Sussex (gedeputeerd grootmeester der oorspronkelijke Grootloge) en de Hertog van Kent (het hoofd der zoogenaamde Ancien Masons).

Zoo had dan ten slotte toch weer de ware Broederschap gezegevierd. De Vrijmetselarij in Engeland ging een tijd van grooten bloei tegemoet.

Zoo werkten in het jaar 1900 onder de Groote Loge van dat land niet minder dan 45 Provinciale Groote Loges in Engeland, 28 district Grootloges in de koloniën, 2241 Loges met ongeveer 150000 BB.·..

Grootmeester was in dat jaar de Prins van Wales (later Eduard VII, koning van Engeland).

De Groote Loge van Schotland, opgericht in 1736, telde in dat jaar 30 Provinciale Loges met 543 Loges en 34000 Broeders.

---

## DE VRIJMETSELARIJ IN DE OVERIGE LANDEN VAN EUROPA.

### Frankrijk.

Als tijdstip voor de invoering der Vrijmetselarij in Frankrijk wordt nu eens opgegeven, 1724, dan 1725 en ook 1727, of 1732. Men vermeldt, dat Lord Derwentwaters in 1725 een Loge heeft opgericht. [68]) Dit geschiedde in groot geheim. Eerst in 1736 vernam men er in Frankrijk van. Door Lodewijk XV werd de Vrijmetselarij in zijn land verboden, terwijl de edelen, die er toe behoorden, niet aan het hof mochten komen. De Vrijmetselarij was destijds in Frankrijk niet veel zaaks. Men kwam hoofdzakelijk bijeen, om samen te eten en te drinken. De meer ontwikkelden trokken zich terug.

Zooveel is zeker, dat de leden van den Bond door de politie niet met rust werden gelaten. Meer dan

eens werden zij op hunne vergaderingen door den heiligen Hermandad overvallen. [69])

Veel tweespalt en groote ontaarding werden ook teweeg gebracht door de invoering der Hooge Graden en door de handelingen van den zwendelaar Gagliostro.

De voornaamste Loge was naderhand de „Grande Loge national" (later: Grand Orient de France).

Tijdens de revolutie, door de Vrijmetselaars niet voorbereid, maar toch met vreugde begroet, werd er weinig gearbeid. Eerst Alexandre Louis Roëttiers de Montalean, die tijdens het schrikbewind in de gevangenis was geworpen, maar na het eindigen der Revolutie ontslagen was, deed een nieuw Grand Oriënt de France ontstaan.

Zelfs na 1801, toen de Statuts de l'Ordre de la Francmaçonnerie tot stand waren gekomen, ontstond er opnieuw tweespalt tengevolge der Loges, die naar den Schotschen ritus werkten. De pausen maakten daarvan een goed gebruik, door de Vrijmetselarij bij het volk en bij den Koning in verdenking te brengen.

Vooral Graaf de Grasse was onvermoeid bezig tot invoering van den Schotschen Ritus met 33 Graden. Door hem werd de Suprême Conseil samengesteld en een Grootloge voor geheel Frankrijk opgericht onder den naam *Grande loge générale écossaise de France, rite ancien et acc.*

Ten einde scheuring in den boezem der Fransche Vrijmetselarij te voorkomen, ontwierp men 't plan, beide riten te vereenigen. Een verdrag werd 5 December 1804 gesloten, doch was niet van langen duur en het verschil in meening veroorzaakte nog jaren lang heel wat strijd.

Zelfs werd door een andere partij een nieuwe Suprême Conseil opgericht en trachtte men met allerlei middelen het Grootoosten ten val te brengen.

Met de benoeming van Jozef Napoleon tot Grootmeester begon voor de Orde in Frankrijk een schitterend tijdperk, hoewel die schittering hoofdzakelijk een uitwendige was. Jozef Napoleon immers was niet eens Br.·. en heeft nimmer als Grootmeester gefungeerd.

Ook de beroeringen van 1814 werkten storend op den bloei der Fransche Vrijmetselarij.

De „Suprême Conseil pour la France", opgericht in 1804, doch sedert de terugkomst van Napoleon uit zijn verbanningsoord weer ingeslapen, ontwaakte in 1821 tot een nieuw leven en organiseerde de Schotsche Vrijmetselarij opnieuw in Frankrijk.

Het Grootmeesterschap van Lucien Murat (1852) gaf aanleiding tot eene oneenigheid, die zoo hoog liep, dat hij tien jaar later zijn ontslag moest nemen, nadat zelfs de keizer had moeten tusschenbeide komen.

Onder zijn opvolgers, eerst Br.·. P. Magnan (1865)

en later Br.·. Mellinet, geraakte de Fransche Vrijmetselarij weder tot bloei.

In 1870 telde het Gr.·. O.·. 292 Loges, waarvan 19 in vreemde landen. Bovendien heeft men nog: een Grand Collège des Rites, een Suprême Conseil pour la France, en voor den Schotschen Ritus de Suprême Conseil de France.

In het jaar 1900 telde het Grootoosten van Frankrijk niet minder dan 320 Loges (zoo binnen- als buiten'slands) met 18000 leden.

DUITSCHLAND.

Zooals de Vrijmetselarij in Engeland was vervormd, vond zij ook in Duitschland ingang. Zij kreeg er eerst beteekenis, toen Frederik II van Pruisen haar Grootmeester werd (1740).

In Oostenrijk vond de Vrijmetselarij bescherming bij Frans I, terwijl diens gemalin haar integendeel zeer vijandig gezind was.

Aanvankelijk kenden alle Duitsche Loges slechts de drie Johannesgraden. Doch toen het stelsel der hoogere graden in Frankrijk wortel had geschoten, werd het ook in Duitschland binnengesmokkeld.

Ook hier had de Vrijmetselarij te kampen met staatslieden, zoowel als met geestelijken.

Om tegen de macht der Jezuïeten een tegenwicht

te hebben, werd door Professor Weishaupt in 1776 de orde der Illuminaten gesticht. Vele mannen, bezield voor vooruitgang en verlichting sloten zich hierbij aan.

Een warm voorstander dezer zaak was Vrijheer von Knigge (hoewel deze zich later, door verschil van meening met Weishaupt, van dezen afscheidde).

Toch lag de kiem van ondergang ook in deze Vereeniging reeds opgesloten. Weishaupt nam van hen, tegen wie zijne Vereeniging eigenlijk gericht was, de stelling over, dat het doel de middelen heiligt, al wilde hij dan ook zijne middelen ten goede aanwenden.

Toen de Jezuïeten bemerkten, dat het geheele streven tegen hen gemunt was, wisten zij ook spoedig den ondergang der Vereeniging te bewerken.

Een andere poging, om den Vrijmetselaarsbond te louteren, werd gedaan door de stichting van het *Eklektisch verbond*, en wel door de prov. Loges te Frankfort a/M. en te Wetzlar. In een circulaire werden de verschillende Duitsche Loges uitgenoodigd zich met haar te verbinden tot herstel van de Koninklijke Kunst der Oude Vrijmetselarij (1783).

Men wilde de drie graden door alle Loges erkend zien en het al of niet invoeren der hoogere aan iedere L.·. afzonderlijk overlaten, terwijl voorgesteld werd, dat de Loges niet afhankelijk van elkander zouden zijn, doch alle met elkander gelijk staan.

Veel nadeel werd haar ook berokkend en veel strijd teweeggebracht door de (valsche) Rozenkruizers en de goudmakers. De eerstgenoemden wisten zelfs Prins Friedrich Wilhelm voor hunne zaak te winnen.

Nog een ander onkruid wies op in den vorm van de „Strikte Observante," waarbij de volgelingen tot strikte gehoorzaamheid waren gehouden. Eerst na ontzettenden strijd van verschillende kanten, die langen tijd aanhield, ging deze orde ten onder, zoo goed als vele andere, die door gewetenlooze bedriegers zoo nu en dan in het leven werden geroepen. (Sam. Rosa, Johnson, Schrepfer e. a.).

Eerst in 1797 werd een stap in de goede richting gedaan tot herstel der eenheid. Toen werd de groote Moederloge „Zu den drei Weltkugeln", die zich in 1783 van de Strikte Observante had losgemaakt, uit de vertegenwoordigers van alle St. Johannesloges samengesteld en als wetgevend en beslissend lichaam georganiseerd.

Het wantrouwen tegen de Vrijmetselarij was door al de oneenigheid en de verschenen schotschriften zoo toegenomen, dat er in 1798 een Koninklijk edict verscheen, waarbij geen andere Loges werden geduld dan die onder de genoemde Moederloge werkten.

Ook de Duitsche Vrijmetselarij kende tijden van verval en van bloei, maar ook van eigenaardige begrippen omtrent haar leer. Zoo werd in 1818 tot

vraagstuk verheven: „of niet-christenen als Vrijmetselaars konden worden aangenomen".

Hierover waren de meeningen zeer verdeeld en.... nog heden ten dage heerscht daarover strijd.

Als ware de Vrijmetselarij een godsdienstsecte!!

De Berlijnsche Grootloge gaf in deze althans weinig blijken van humaniteit.

Eerst bij het begin van hare tweede eeuw (1830) nam de Duitsche Vrijmetselarij een hooge vlucht. Langzamerhand kwamen er — zij het dan ook enkele — hervormingen tot stand, die hoog noodig waren.

Zoo werd eerst in 1888, nadat de genoemde groote nationale moederloge hare grondwet herzien had, bepaald, dat de nieuwe statuten gedrukt en aan iederen Br.·. Meester zouden worden ter hand gesteld, terwijl de dochterloges hare op- en aanmerkingen op de statuten mochten mededeelen.

De zoogenaamde „Joden-quaestie" (het al dan niet toelaten van Israëlieten als leden van de H.·. O.·.) werd in 1836 voor een goed deel opgelost, daar de groote landsloges „Royal York" en „Drei Weltkugeln" aan het verlangen der onderscheidene dochterloges moesten toegeven en ook Israëlieten als Vrijmetselaars moesten doen aannemen. Eerst in 1860 konden deze beide Loges er toe besluiten Israëlietische Vrijmetselaars als permanente bezoekers toe te laten.

In Duitschland heeft men thans: acht Grootloges, die den *Deutschen Grosslogenbund* vormen (opgericht in 1872); voorts vijf onafhankelijke Loges, met 1397 leden, welke loges te zamen één vereeniging vormen.

DENEMARKEN.

In Denemarken werd de eerste Loge gesticht door zekeren Baron G. O. Münich, met nog een viertal andere Broederen (1743), welke Loge twee jaren later den naam „Sint Martin" aannam. Daar zij evenwel niet door een Grootmeester was bevestigd, kon zij geen regelmatige Loge worden genoemd. Daarom scheurden zich eenige Broeders af en stichtten een nieuwe Loge „Zorobabel" waarvan Br.·. Nielsen tot Voorzittend Meester werd gekozen en wiens eerste werk was een Constitutiebrief uit Engeland te verkrijgen. Dezen verkreeg men dan ook op 25 October 1745. De Loge Sint-Martin ontving eerst vier jaren later haren Constitutiebrief.

Door het toenemen van het aantal Duitsche Brr.·. werd er ook een Loge opgericht, waar in de Duitsche taal gewerkt werd. Dit was de Loge „Friedrich zur gekrönte Hoffnung".

Behalve de genoemde Loges (in Kopenhagen) werden er later nog andere opgericht, o. a. een te Odensee, eerst onder Hertog Ferdinand van Oosten-

rijk, naderhand onder den landgraaf Karel van Hessen (1792). Toen deze laatste het Grootmeesterschap aanvaardde, verkreeg de Vrijmetselarij in Denemarken officiëele erkenning.

Er werd gearbeid volgens het stelsel van de „Ridders der Weldadigheid", tot in 1855, toen op bevel van den Grootmeester het Zweedsche stelsel werd ingevoerd.

Na den dood van den Landgraaf aanvaardde de Kroonprins (later Koning Christiaan VIII) het Grootmeesterschap en toonde zeer veel liefde voor den Bond.

De beide Loges in Kopenhagen werden in 1855 tot ééne vereenigd onder den naam van „Zorobabel und Friedrich zur gekrönten Hoffnung".

De andere afdeelingen van het Zweedsche stelsel, de *Andreasloge* en de *Kapittelloge* werden een paar jaren later ingevoerd.

Tegelijkertijd ontstond ook de *Deensche groote landsloge*.

ZWEDEN.

Naar Zweden kwam de Vrijmetselarij als bespiegelende kunst omstreeks 1735 van uit Frankrijk. In dat jaar werd de eerste Loge opgericht. De bijeenkomsten werden evenwel drie jaren later op straffe des doods verboden, doch niet zoodra was dit verbod ingetrokken, of de Vrijmetselarij kwam weêr tot bloei.

De Groote Landsloge werd in 1759 door den Kanselarij-raad von Eckleff gesticht. De Loges namen zoo in bloei toe, dat de Koning Adolf Frederik in 1762 een brief richtte tot den Grootmeester, Baron Saltza, waarin hij zich bereid verklaarde, aan het hoofd der Orde te staan en deel te nemen in de kosten.

Ook de Strikte Observante trachtte men in Zweden in te voeren, maar men was haar reeds met een gelijksoortig iets uit Frankrijk vóór geweest.

Daar de Zweedsche Broeders nogal van nieuwigheden hielden, maakte Koning Gustaaf II, zelf Vrijmetselaar, daarvan gebruik, om een nieuw stelsel te laten bewerken. Grooten invloed had hierop vooral de mysticus en geestezienér Immanuel Swedenborg.

In 1777 was door de krachtdadige ondersteuning van den koning het *Grand Chapitre Illuminé* tot stand gebracht, waarbij de Hertog van Südermanland als Vicarius Salomonis werd aangesteld.

Nadat drie jaren later ook de Groote Landsloge van Zweden geheel vernieuwd was en er, ter installatie van den Grootmeester een luisterrijk feest was gevierd, kwam de Vrijmetselarij in Zweden in hoog aanzien.

Ofschoon het Zweedsche stelsel zich door groote vasthoudendheid kenmerkt, moesten er in den loop der jaren toch veranderingen in worden aangebracht.

Toch zal het niet gemakkelijk gelukken het stelsel een stap voorwaarts te doen gaan, wanneer dat deel, hetwelk eigenlijk aan de kerk behoort, er niet van gescheiden wordt.

Toen de Hertog van Sundermanland als Koning Karel XIV den troon had beklommen, stelde hij Bernadotte tot Grootmeester aan en stichtte tegelijkertijd een ridderorde, die alleen door Vrijmetselaars kon worden verkregen.

Tijdens de leiding van Prins Oscar (die in 1844 Koning werd), kwam de vereeniging der Grootloge met die te Berlijn tot stand.

Rusland.

Eerst omstreeks 1731 vond de Vrijmetselarij ingang in het Czarenrijk. De vergaderingen werden in den beginne zeer in het geheim gehouden, daar er geen berichten van openbaar werden gemaakt vóór 1750, dan dat in het Engelsche Constitutieboek van 1738 Kapitein Johann Philips als Provinciaal Grootmeester van Rusland genoemd wordt.

Tijdens de regeering van Keizerin Elizabeth (1740—1762) begon de Vrijmetselarij in Rusland wat op streek te komen, terwijl, naar beweerd wordt, door Keizer Peter III aan de Loge „Zur Beständigkeit" een huis ten geschenke werd gegeven.

Er werden twee stelsels beoefend, n.l.: het Melisinosche (genoemd naar Melisino, een keizerlijk Russisch luitenant-generaal), met 7 graden en voorts het Engelsche, volgens hetwelk een te Petersburg gevestigde provinciale Grootloge arbeidde.

De eerste regelmatige Loge, die in het Russische rijk werd opgericht, was de: *„zur volkommenen Einigkeit"*, te Petersburg. Tot provincialen Grootmeester werd benoemd Johann Yelaguin, die zoo ijverig voor den bloei der Vrijmetselarij arbeidde, dat er verschillende Loges werden opgericht.

In 1783 werd een nationale Grootloge gesticht door een twaalftal Loges, die alle naar verschillende stelsels werkten.

Kort daarna evenwel werden de vooruitzichten der Vrijmetselarij in Rusland zeer duister. Want behalve dat er verdeeldheid onder de Broederen heerschte, achtte de keizerin Catharina II het raadzaam, met het oog op de gebeurtenissen in Frankrijk, de bijeenkomsten te verbieden, zoodat de Loges gesloten werden.

Het verbod werd terstond na de troonsbestijging van Alexander I (1801) vernieuwd en eerst in 1807 werd de voormalige Loge „Zum Pelikan" weêr geopend, waarna er weer een tijdperk van bloei aanbrak.

Dit duurde tot 1822, toen een nieuw edict van den Keizer alle Loges deed sluiten. — Naar beweerd wordt

vond dat edict zijn oorzaak in de woelingen van Polen.

ZWITSERLAND.

Nadat in 1737 te Genève een Groot Provinciale Loge was opgericht, verrezen er spoedig ook in andere plaatsen van Zwitserland werkplaatsen. Die te Genève werd twee jaren na hare oprichting tot een maçonniek opperbestuur verheven.

Niet lang daarna begon men ook in „het land der Vrijheid" laster tegen den Bond te verbreiden, wat tot gevolg had, dat op last der regeering alle Loges in het land moesten gesloten worden, een besluit, dat in 1745 vernieuwd werd, omdat verschillende Loges zich aan het verbod niet hadden gestoord.

Negentien jaren lang bleven de Loges werkeloos, totdat die te Lausanne weêr aan den arbeid toog, maar toch vijf jaren later moest gesloten worden. Eerst in 1775 kregen de Loges vergunning den arbeid te hervatten.

Terwijl de Vrijmetselarij in Zwitserland in 't algemeen dus een treurig bestaan leefde, bloeide die in Genève ongestoord en werd zelfs overgeplant in Duitsch-Zwitserland. De verschillende Loges stonden evenwel bijna geheel onafhankelijk en los van elkander door hare verscheidenheid in taal en ritus. Eerst in 1778 kwam

hierin, tengevolge van het Congres van Lyon, eene verandering.

De verschillende staatkundige gebeurtenissen oefenden evenwel een verlammenden invloed op de Loges uit, zoodat, vooral in het tijdperk 1793—1803, bijna alle maçonnieke werkzaamheid had opgehouden en er alleen in Genève werd gearbeid.

Ter plaatse, waar het eerst de vervolging tegen de Vrijmetselarij in Zwitserland was uitgegaan (Bern), werd het eerst de arbeid weêr aangevangen, hoogstwaarschijnlijk tengevolge van de Loges, welke door Fransche officieren daar werden opgericht.

Na de inlijving van Neurenberg bij Frankrijk moesten al de Loges zich onder het opperbestuur van het Grand Orient de France stellen, door welk Oosten nog verschillende werkplaatsen werden opgericht.

Na den politieken omkeer in Frankrijk hernieuwden de Broederen te Bern hunne pogingen tot vereeniging der verschillende Zwitsersche Loges. Die pogingen hadden vroeger schipbreuk geleden, omdat het zoogenaamde „Directorium" der gewijzigde Schotsche Vrijmetselarij verlangd had, dat men den (gewijzigden) Schotschen Ritus zou aannemen. — Toen hadden de Loges geweigerd. En ook nu weêr kwam men niet tot een gunstig resultaat, omdat het Directorium zich niet geneigd toonde, zich volkomen onafhan-

kelijk van buitenlandsche hoofdbesturen te verklaren.

Toen wendde zich de bijna geheel op zich zelf staande Loge „zur Hoffnung" tot Engeland en verkreeg niet alleen een constitutie, maar ook de volmacht, om zich als Engelsche provinciale grootloge te constitueeren.

Eerst in 1822 kwam het tot een vereenigingsverdrag en werd de groote landsloge van Duitschland gesticht, die zich onafhankelijk verklaarde en de hoogere Graden weigerde te erkennen. Twee en twintig jaren later vereenigden zich daarmee ook de Loges, die tot dusverre nog gewerkt hadden onder het Directorium.

Zwitserland is thans bekend als een land, waar een zeer opgewekt maçonniek leven heerscht. De Groote Loge, genaamd Alpina (opgericht 1844) telt thans 32 loges met 3287 leden.

Italië.

Eerst in 1733 kon de Vrijmetselaaij in hare tegenwoordige beteekenis in Italië wortel schieten. Toen werd er te Florence een Loge opgericht door Br.·. Charles Sackville, hertog van Midllessex. De aanneming van den groothertog Frans bracht haar pas tot bloei en aanzien.

Paus Clemens XII vaardigde in 1738 een bul

tegen haar uit en de geestelijkheid wist het zoo ver te drijven, dat Br.·. Crudeli in zijn huis overvallen werd en daarna op de pijnbank werd gelegd, om hem het „geheim" af te dwingen. Men moest hem evenwel, benevens andere Broeders, die eveneens gevangen waren genomen, weêr vrij laten.

In 1754 vereenigden zich de Loges in Napels en op Sicilië onder het gezag van de Loge te Marseille, terwijl zij in 1760 van de Grootloge in Holland eene constitutie ontvingen. Eenige jaren later werd evenwel het besluit genomen een eigen nationale Grootloge te stichten onder den naam „del Zelo".

Onder de regeering van Ferdinand IV wist de minister Tunucci, die den Vrijmetselaars zeer vijandig gezind was, te bewerken, dat er een edict werd afgekondigd, waarbij alle maçonnieke bijeenkomsten werden verboden. Zijn doel was de Broederschap uit te roeien en daarom was hem bedoeld edict verre van voldoende. Reeds had hij tot allerlei lage middelen zijn toevlucht genomen; reeds waren verschillende Broederen gevangen genomen en zouden worden terecht gesteld, toen door toedoen van Koningin Carolina (wier vader, Frans I, tot de Broederschap had behoord), alle gevangenen weer werden vrijgelaten.

Veel kwaad werd der Vrijmetselarij te Rome ver-

oorzaakt door den aartszwendelaar Cagliostro en van zijne veroordeeling werd door de Curie natuurlijk gebruik gemaakt, om de Broederschap in een zoo hatelijk mogelijk daglicht te plaatsen. In een brochure die spoedig een vierden druk beleefde, werden al de beschuldigingen ontzenuwd.

Van 1814—1860 was intusschen de Vrijmetselarij in Italië zoo goed als uitgestorven, nadat zij onder de regeering van Napoleon had gebloeid.

Velen sloten zich aan bij het genootschap der Carbonari, om het vaderland van de heerschappij van het buitenland en de willekeur der Bourbons te bevrijden.

Eerst toen onder Koning Victor Emanuel het groote werk van Italië's bevrijding was verricht, brak er een tijdperk van grooten bloei voor de Italiaansche Vrijmetselarij aan.

Thans werken meer dan honderd en zestig Loges onder het Groot-Oosten van Italië.

Spanje en Portugal.

Wanneer er sprake is van het Iberische schiereiland in verband met de Vrijmetselarij, dan zal men zich, niet zonder gegronde redenen, daarvan niet veel goeds voorstellen. Spanje kenmerkte zich natuurlijk nog veel meer door gruwelijke vervolgingen tegen

de Orde, dan het land, waar de vertegenwoordiger van Petrus troont.

Een rol, waardig aan zijn ambt, vervulde daarbij de Pater Torrubia, die zich onder een anderen naam in de Orde liet opnemen, na vooraf dispensatie van den Paus te hebben verkregen omtrent het houden van den eed van geheimhouding, en vervolgens, na zijn aanneming, de noodige lasterlijke aantijgingen tegen haar bij de rechtbank der Inquisitie inbracht. Wat daarvan het gevolg was, kan men gemakkelijk raden. Duizenden werden gevangen genomen en op de pijnbank gelegd, terwijl Ferdinand VI een dekreet uitvaardigde, waarbij de Orde der Vrijmetselaren „als gevaarlijk voor godsdienst en staat" in het geheele land verboden werd.

Tot in 1807 bleef de Vrijmetselarij in Spanje onderdrukt. Tijdens Jozef Napoleon kreeg zij er vasten bodem, doch na dien tijd ging alles weêr verkeerd.

In 1825 werden nog door Ferdinand VII de zeven Meesters van de Loge te Granada ter dood veroordeeld en in 1828 twee andere personen ter dood gebracht, omdat zij verdacht werden tot de Orde te behooren.

Eerst omstreeks 1850 ontstonden er weer verscheidene Loges. Maar toch werden nog in 1853 de leden der Loge St. Johannes van Spanje te Gracia

gevangen genomen en veroordeeld, nadat het bestaan der Loge verraden was door haren voormaligen thesaurier, J. Bertrand, die voor de aflegging van verantwoording omtrent zijn finantiëel beheer bevreesd was.

Twaalf leden werden tot 4 jaren en de voorzitter tot zeven jaren gevangenisstraf veroordeeld. Later werd hun door Koningin Isabella II gratie geschonken.

Sedert de verdrijving der Bourbons en de instelling van het Regentschap begon de Vrijmetselarij in Spanje weer te herleven.

In Portugal werd door de Grootloge van Engeland de eerste Loge in 1735 gesticht en wel te Lissabon. Tegen de stichters eener tweede werkplaats ging de inquisitie op wreedaardige wijze te werk. Bekend uit deze treurige zaak zijn de Broederen Coustos en Mouton, die op alle mogelijke wijze werden gepijnigd, teneinde hun bekentenissen af te dwingen.

Door Br.·. Coustos werden de verschillende vragen, hem door zijn beulen gedaan, op waardige wijze beantwoord. — Eerst nadat hij ook reeds een gedeelte van zijn straf op de galeien had ondergaan, werd hij door tusschenkomst van Lord Harrington en den hertog van Newcastle, die hem als Engelsch onderdaan opeischten, vrij gelaten.

In 1792 werden op bevel der Koningin van Spanje door den gouverneur van Madeira alle Vrijmetselaars „als aanleggers der Fransche omwenteling" uitgeleverd aan de inquisitie. Slechts weinigen gelukte het naar New-York te ontvluchten.

Door officieren van buitenlandsche schepen werd de Vrijmetselarij in Portugal in stand gehouden, daar zij op hunne schepen maçonnieke bijeenkomsten organiseerden.

Na den derden inval van het Fransche leger onder generaal Massena was de Vrijmetselarij opnieuw aan vervolgingen blootgesteld. Zoowel Joas VI (1823) als Don Miguel (1828) vaardigden scherpe bepalingen tegen haar uit. Kerker en galg was het lot van allen, die als leden van den bond bekend waren.

De verschillende Loges werkten volgens Franschen of nieuwerwetschen Ritus, waarbij in 1837 de Schotsche werd ingevoerd.

Nederland en België.

Indien het zoogenaamde *Charter van Keulen*[70] (waarvan beweerd wordt, dat het van 24 Juni 1535 zou dagteekenen) echt ware, dan zoude de Vrijmetselarij in Nederland reeds in het genoemde jaar zijn aangetroffen. In bedoeld Charter immers wordt vermeld, dat onder de negentien uitgekozen Meesters

(van even zoovele Loges), die te Keulen op dien datum bijeen kwamen, er ook waren van de Loges, gevestigd te Amsterdam, Rotterdam en Middelburg.

Zooveel is intusschen zeker, dat er in de toen eerstvolgende honderd jaren van Vrijmetselarij in Nederland weinig te bespeuren is, zoodat wij eerst in 1637 iets vernemen omtrent een destijds bestaan hebbende Loge „Frederiks Vreedendall" te 's-Gravenhage, waar Prins Frederik Hendrik met de heeren van zijn hof bijeenkwam. Na den dood van den Prins, wordt beweerd, kwam de werkplaats tot verval.

De eerste authentieke mededeeling omtrent een Loge in Nederland is die omtrent een vergadering in September 1734. („The first authentic record of a Dutch Lodge is the meeting on September 30, 1734." Gould, III, 202). Toen werd eene Loge geopend onder den naam: „Loge du Grand Maître des Provinces Unies et du ressort de la Généralité!" Dit geschiedde onder het Voorzitterschap van Br.·. Vincent la Chapelle, die dus als de stichter en grondlegger der Nederlandsche Vrijmetselarij kan worden aangemerkt.

Na het ontvangen der Constitutie-brieven uit Engeland werd op 24 October 1735 een talrijke Loge in den Haag geopend, waarbij Br.·. Joan Menning Cornelis Radermacher tot Grootmeester-Nationaal werd

benoemd. Kort daarop evenwel verscheen een publicatie der Regeering, (die aan de maçonnieke bijeenkomsten politieke bedoelingen toeschreef), waarbij het bijwonen dier bijeenkomsten werd verboden. De Loges in den Haag werden daarop gesloten en eerst in 1744 weder geopend.

De Haagsche Loge nam in 1747 den naam aan van „Moederloge der Koninklijke Vereeniging".

Nu evenwel trad een andere tegenstander tegen de Orde in het krijt en wel: de geestelijkheid. In de eerste plaats natuurlijk de Roomsche.[71]) Maar ook de hervormde predikanten bleven niet achter. Vooral Ds. Johannes Temminck en E. Haverkamp voeren van den kansel heftig uit tegen de Vrijmetselarij, welke zich, niettegenstaande dit alles, in Nederland krachtig uitbreidde. Er werden Loges opgericht in Rotterdam (1748), Sluis (1749), Amsterdam (1749), Utrecht (de Loge l'Astrée, 1760 en drie jaren later „de Goede Trouw"), den Haag (o. a. la Royale 1752), Nijmegen (St. Lodewijk 1752, la bien Aimée 1754), e. a.

Nadat de Loge l'Union zich in 1756 met la Royale vereenigd had, zond zij een uitnoodigingsbrief aan een tiental in Nederland werkende Loges, om zich met elkander te vereenigen. Dit geschiedde den 27 sten December van datzelfde jaar en Br.·. Baron van

Aersen van Beijeren werd tot Grootmeester Nationaal gekozen.

Hoewel de aard en de strekking der Vrijmetselarij bij hare vestiging in Nederland streng afgebakend waren, werd er toch telkens van afgeweken, zoodat men zich nu eens op godsdienstig, dan weer op politiek gebied bewoog. Inderdaad werden er soms Loges opgericht met geen ander doel dan het vormen van politieke clubs; loges, die evenwel even snel verdwenen, als zij waren opgekomen. Telkens evenwel na afloop van kritieke omstandigheden, nam de Vrijmetselarij haar zuiver onzijdig standpunt weêr in.

Een tweede Grootloge werd gehouden den 18 November 1757, waar o. a. werd besloten geen andere Graden te erkennen dan de drie symbolieke van Leerling, Gezel en Meester. Voorts werd een nieuw wetboek samengesteld [72]) dat in 1760 in druk werd gegeven. Om bedriegerij te voorkomen werd bepaald, dat de Gr.·. Mr.·. iedere drie maanden een nieuw paswoord zou geven.

In 't jaar 1759 trad als Grootmeester op de Br.·. K. Baron van Boetselaer, die gedurende zijn vijf-endertig jarig Grootmeesterschap de Nederlandsche Vrijmetselarij tot hoogen bloei bracht. Onder zijn beheer toch werden (in Nederland en de overzeesche bezittingen) niet minder dan negentig Loges opgericht.

Toch was het in die werkplaatsen niet steeds pais en vreê. In die te Rotterdam, Amsterdam en te Utrecht ontstonden geschillen, zoodat eenige leden zich afscheidden en nieuwe Loges stichtten.

In 1771 wist de Grootmeester te verkrijgen, dat de Vrijmetselarij in Nederland geheel onafhankelijk van Engeland werd verklaard, zoodat het Groot-Oosten in Nederland niet meer uit den vreemde Constitutiebrieven behoefde aan te vragen tot het oprichten van nieuwe Loges.

De Hoogere Graden vonden in Nederland aanvankelijk niet zoo gereeden ingang. Meer hield men zich hier bezig met het beoefenen der weldadigheid, evenwel zoo, dat de kassen der Loges dikwijls uitgeput waren. Daarom werd dan ook in 1780 besloten, dat de armenkas van die der Loge zou gescheiden zijn. (Eene bepaling, welke nog thans wordt nageleefd).

Dat de Vrijmetselarij in Nederland zich onder het beheer van v. Boetselaer flink bewoog, blijkt ook hieruit, dat in 1774 met de uitgave van een Vrijmetselaarsalmanak een begin werd gemaakt. Dat goede beheer werd dan ook bij het vijf-en-twintigjarig jubilé van den Grootmeester (1785) op waardige wijze erkend.

Van 1794—'97 vergaderde de Grootloge niet, voorzeker tengevolge der tijdsomstandigheden, die de

aandacht voor andere dingen vroegen. Toen men in 1798 weder bijeenkwam, werd er tevens een nieuw wetboek aangenomen en de naam der Grootloge veranderd in: Grootoosten der Bataafsche Republiek.

Dat de Grootloge als zelfstandig zedelijk lichaam werd beschouwd mag wel hieruit blijken, dat men den 17en Mei 1807 bijeenkwam met voorkennis en goedkeuring van het landsbestuur (dus voor het eerst sedert haar bestaan). Op verschillende wijzen toonde de Vrijmetselarij in Nederland, hoe liefdadigheid en hulpbetoon door haar gehuldigd werden, o. a. bij de kruitramp te Leiden (1807), door het oprichten van een blindeninstituut in hetzelfde jaar en bij den watervloed in Zeeland (1808).

Een hevige strijd ontbrandde, behalve door een paar kleinere oorzaken, ten gevolge van Vrouwen- of Adoptieloges, welke door l'Union Royale gehouden werden; een strijd, die een paar jaren aanhield en van verschillende zijden met groote bitterheid werd gevoerd. Eerst in 1813 werd door Groot-Officieren het besluit genomen geen teekenplanken, memoriën, of wat ook betrekking had op de vroegere kwestie met l'Union Royale, verder in behandeling te nemen, nadat er reeds in 1810 was beslist, dat er geen adoptie-loges zouden gehouden worden.

Eigenaardig is het, dat, trots den op 4 Juni 1808

ontbranden strijd, toch den daarop volgenden dag het vijftigjarig bestaan van de Vrijmetselarij in Nederland schitterend werd herdacht.

Twee jaren na de inlijving van ons land bij Frankrijk, vaardigde het Groot-Oosten van laatstgenoemd land een Arrêté uit, waarbij verklaard werd, ten eerste, dat de Hollandsche Groot-Loge was opgeheven en ten tweede, dat de Loges in de Vereenigde Nederlanden alleen dàn recht van bestaan zouden hebben, indien zij hare Constitutiebrieven door het Fransche Groot-Oosten lieten ratificeeren.

Op 't Groot-Oosten, door het Hoofdbestuur in Nederland te Haarlem bijeengeroepen, werd besloten tegen dat besluit der Fransche Groot-Loge een protest uit te vaardigen. Inderdaad hadden de verschillende teekenplanken, die over en weêr uit deze kwestie voortvloeiden het gevolg, dat ten laatste het Fransche Groot-Oosten de onafhankelijkheid der Nederlandsche, zij het dan ook stilzwijgend, scheen te erkennen. Desniettemin werden alleen de Loges in ons land, die onder de Fransche constitutie werkten, zeer beschermd.

Toen eindelijk in 1813 het uur sloeg voor Nederlands verlossing uit de Fransche dwinglandij — aan welke bevrijding door de Vrijmetselarij hier te lande krachtig was deelgenomen door het geven van geld

en het werven van troepen — begon er voor haar eveneens een nieuw leven.

Nauwelijks had de Prins van Oranje de waardigheid van Souvereinen vorst aangenomen, of een deputatie der Groot-Loge maakte hem op 3 Januari 1814 hare opwachting, waarbij Z. M. verklaarde Zijne hooge bescherming aan de Orde te zullen verleenen.

Nadat België met Nederland vereenigd was, werd het een lievelingsdenkbeeld van Koning Willem I, om de Vrijmetselaren van beide landen tot één lichaam te vereenigen, onder één Hoofd, teneinde daardoor ook meer verbroedering tot stand te brengen. —

In het jaar 1785 werkten onder de vereenigde Provinciale Loge in België niet minder dan zestien werkplaatsen, waarvan eene te Antwerpen, vier te Brussel en drie te Gent. De oudste evenwel was die te Mons, welke in 1721 was gesticht, daarna opgeheven, doch later weer geopend was. Bij édict van Keizer Jozef II (1789) werden de Loges wel geduld, doch alleen in de hoofdsteden der Provincies. Vandaar, dat vele werkplaatsen werden opgeheven en verschillende Broeders zich terugtrokken.

Tot de leden behoorde toen de élite van het volk. Tengevolge der vrijzinnige houding, door de Broederschap aangenomen, hief Jozef II in 1786 alle Loges, op drie na (te Brussel), op.

Evenals in Nederland staakte ook in België de Vrijmetselarij haren arbeid gedurende de Fransche revolutie. Onder Napoleon's overheersching werden er door de Grand Orient verschillende Loges in België geopend. Toen zoowel de heerschappij van Napoleon als die van het Fransche Groot-Oosten een einde nam, verlangden de Belgische Broeders naar aaneensluiting met die in de Noord-Nederlanden.

Tot dit doel werden uit Nederland evenwel geen officiëele stappen gedaan, voor dat Prins Frederik der Nederlanden tot Grootmeester-Nationaal was gekozen (3 Juni 1816). Op den 24en Juni van het volgende jaar werd de Prins dan ook gekozen tot het vervullen dierzelfde waardigheid over de Belgische Loges.

Met al zijn kracht arbeidde de Prins nu aan den bloei der Orde. Met de zoogenaamde Schotsche of Oppergraden betoonde hij niet veel ingenomenheid, wèl met die van Leerling, Gezel en Meester.

Om den Meestergraad meer op de hoogte te brengen, waartoe hij haar geschikt achtte, werden door hem ingesteld de Graden van Uitverkoren en Opper-Uitverkoren Meesters. Deze Graden — die door den Prins eigenlijk als een tegenwicht tegen de Hoogere Graden werden geschapen — zouden verleend worden aan die Meesters, die zich daarvoor waardig toonden. Hij was zoozeer gekant tegen die Schotsche

Graden, welke, naar hij beweerde, met zijn Christelijke beginselen in tegenspraak waren, dat hij in 1820 meedeelde, dat door hem zijn betrekking als Grootmeester van de oppergraden werd neêrgelegd. Dit ontslag werd aangenomen. Ook de Prins van Oranje weigerde die betrekking te aanvaarden, toen deze hem in 1823 werd aangeboden.

Na de losscheuring der Zuidelijke van de Noordelijke Nederlanden, spatte ook de Vereeniging der Loges uit beide landen — een vereeniging, welke toch steeds maar zeer losjes geweest was — als een zeepbel uiteen.

Hernieuwde pogingen werden in het werk gesteld om de verschillende Graden te vereenigen en daardoor de verdeeldheid in de Nederlandsche Vrijmetselarij te doen ophouden. Tot dat gelukkig gevolg kwam men op 10 Mei 1835. Hoewel de Grootmeester-Nationaal niet meer in de oppergraden heeft gewerkt, bepaalde één der toen aangenomene artikelen, dat er in het Koninkrijk der Nederlanden niet anders zouden worden toegelaten dan: de symbolieke Graden (volgens 1798), de Oppergraden (volgens 1827) en de Afdeelingen van den Meestergraad (volgens 1819). Ook het Wetboek werd herzien en kwam in 1837 tot stand.

Nu ging de Vrijmetselarij een rustig tijdperk tege-

moet. Met opgewektheid vierde men het vijfentwintig-jarig jubilé van den Grootmeester (6 Juni 1841) en op 19 Mei 1856 het honderd-jarig bestaan der Broederschap hier te lande benevens het veertig-jarig jubilé van den Grootmeester. Bij deze gelegenheid kocht Prins Frederik een gebouw op den Fluweelen Burgwal te 's-Gravenhage en stelde dit beschikbaar tot het houden der bijeenkomsten van l'Union Royale en die van het Groot-Oosten. Naderhand werd het door den Prins aan die Loge ten geschenke gegeven.

In 1848 werd door Br.·. S. Polak een verzoek ingediend aan het Groot-Oosten om toestemming tot het oprichten eener nieuwe Loge te Amsterdam, onder den naam Post Nubila Lux. Dit verzoek deed hij vergezeld gaan van eene memorie, waarin hij zijne meening uiteenzette omtrent de Vrijmetselarij hier te lande, welke niet aan zijne wenschen voldeed. Reeds vroeger had hij zich in vergaderingen nog al scherp over deze kwestie uitgelaten. Aan de overige vijf te Amsterdam ressorteerende Loges werd nu door het Groot-Oosten advies gevraagd en dit luidde ongunstig. Toen richtte Br.·. Polak, in strijd met de wet, een maçonnieke Societeit op en men besloot zich te constitueeren op den dag, dat het Gr.·. O.·. zou bijeenkomen. Het gevolg hiervan was dat Br.·. Polak c. s. als leden der Vrijmetselarij werden ge-

suspendeerd. Nu dreigde Polak, dat hij een werk zou uitgeven, buiten het Gr.·. O.·. om, indien hem niet binnen twee maanden een constitutiebrief werd verleend. Dat deed hij dan ook onder den titel: „Wat is Vrijmetselarij en hoe wordt zij in Nederland gehandhaafd?" Hij werd daarop met zijn aanhangers uit de Loge gebannen.

't Is voorzeker te bejammeren, dat een man als Br.·. Polak, met zooveel gloed van overtuiging en die der Vrijmetselarij toch een warm hart toedroeg en zoozeer voor haar ijverde, niet op meer bezadigde wijze trachtte hervormingen in de Vrijmetselarij hier te lande in te voeren, welke hij en velen met hem, noodig achtte.

Een schoonen krans vlocht zich de Vrijmetselarij in Nederland door het oprichten der Louisastichting, bestemd tot het opnemen en verzorgen van kinderen van overleden Broeders. Ook nu weder toonde de Grootmeester zijn edel hart. Hij kocht een gebouw en schonk het voor het genoemde doel. De stichting, genoemd naar de gemalin van Prins Frederik, werd den 24en Mei 1869 ingewijd. Weder vierde de Vrijmetselarij feest met haren beminden Grootmeester, toen deze in 1866 zijn gouden jubilé als zoodanig vierde. [73]) Zes jaren daarna evenwel besloot de Prins, wegens het klimmen zijner jaren, als Groot-

meester af te treden. Ongaarne zag men Zijn Wel-Eerwaarde heengaan. Indien iemand — dan had hij voor den bloei en den luister der Vrijmetselarij in Nederland krachtig gewerkt. Op 26 Mei 1872 was bedoelde mededeeling van den Grootmeester ingekomen, doch op het buitengewoon Groot-Oosten van 27 October d. a. v., waar men bijeengekomen was ter verkiezing van een nieuwen Grootmeester, werd door de Loge „Vicit vim virtus" (Haarlem) een motie tot verdaging voorgesteld en tevens een wetsverandering in dier voege, dat een Prins van 't Stamhuis van Oranje tot Grootmeester kon gekozen worden, zelfs al behoorde hij nog niet tot de Broederschap. Tevens stelde die Loge voor Prins Frederik te verzoeken, zijne waardigheid nog zoo lang te blijven bekleeden.

Door vijf Amsterdamsche Loges was voorgesteld niet tot eene benoeming over te gaan, maar door de Vergadering den wensch te doen uitspreken, „dat Prins Hendrik sta aan het hoofd der Vrijmetselarij in Nederland".

Naar aanleiding der debatten, welke daaruit voortvloeiden, werd de navolgende motie aangenomen: „Het Groot-Oosten, wenschelijk achtend, dat Prins Hendrik sta aan het hoofd der Nederlandsche Broederschap, schorst de vergadering".

Van dit besluit werd aan Prins Hendrik kennis gegeven, [74]) die evenwel meende de betrekking niet te kunnen aanvaarden. Men besloot toen Prins Frederik te verzoeken aan te blijven. [75]) Deze voldeed hieraan, totdat de dood aan zijn werkzaam leven een einde maakte. Zijne waardigheid werd toen opgedragen aan Prins Alexander (18 Juni 1882), die evenwel reeds na een paar jaren overleed. Hij werd in 1885 opgevolgd door Br.·. P. J. G. van Diggelen. Deze legde in 1892 zijne betrekking neder. Sedert laatst genoemd jaar fungeert Br.·. G. Vas Visser als Grootmeester-Nationaal.

Nog zij vermeld, dat onder het bestuur van Br.·. van Diggelen een nieuwe Algemeene Wet van Vrijmetselaars onder het Groot-Oosten der Nederlanden werd vastgesteld (1886), terwijl de Louiastichting naar een ruimer gebouw op het Alexanderplein werd overgebracht.

In 1892 werd, naar aanleiding van een verslag, door het Hoofdbestuur ingediend, een uitvoerige discussie gehouden over het vraagstuk der uitsluiting van Israëlietische Broeders van den arbeid in sommige (vooral Berlijnsche) Loges. Aan het Hoofdbestuur werd toen opgedragen pogingen in het werk te stellen, teneinde voor bedoelde Broeders in Duitschland een betere en maçonnieke verhouding tot de Duitsche

Loges te verkrijgen. Heel veel succes had men hiermede niet, hetwelk hieruit blijkt, dat door eenige Broeders, op initiatief van Br.·. Settegast, te Berlijn gesticht werd eene Vereeniging (Grosse Freimaurer Loge von Preussen genannt Kaiser Friedrich zur Bundestreue), waarin de Israëlieten zonder bezwaar werden toegelaten.

In het jaar 1895 werkten onder het Groot-Oosten der Nederlanden tachtig wettig erkende Loges, waarvan dertig in het buitenland; in 1900 waren er 93 Loges, waarvan drie en vijftig in Nederland, met 2860 leden en 40 Loges in 't buitenland met ongeveer 1700 leden.

Oost en West Indië. — De Kaap.

De eerste werkplaats in Oost-Indië schijnt de Loge *Salomon* in Bengalen te zijn geweest (1759). Zij is evenwel weêr spoedig verdwenen.

In Batavia vond men in het jaar 1764 de loge *la Choisie*, die drie jaren later werd gedekt. In 1767 werd door vijf BB.·. uit den militairen stand een nieuwe loge opgericht, onder den naam: *La Fidèle Sincérité*, hoewel zij eerst vier jaren later plechtig geïnstalleerd werd door den tijdelijken Ged.·. Gr.·. M.·. A. van der Weyden. Niet lang daarna (1769) werd door leden dezer loge een nieuwe gesticht n. l. *la Vertueuse*

Vóór 1798 waren er meer dan tien loges in Oost-Indië verrezen (Batavia, Colombo, Bengalen, Negapatnam, Soeratte, Amboina enz.). *La Fidèle Sincérité* en *la Vertueuse* werden in 1837 vereenigd met *de Ster in het Oosten.*

In 1798, tijdens het Grootmeesterschap van Br.·. Isaac van Teijlingen, werd een nieuw „Wetboek voor de Broederschap der Vrije Metselaren enz." samengesteld. Hierin werd volgens art. 32 den Grootmeester het recht toegekend om in de Koloniën der Republiek Gedeputeerde Grootmeesters aan te stellen. Tengevolge hiervan werd voor Java benoemd de Br.·. Nicolaus Engelhard, Meester der Loge *la Vertueuse.* De Broederschap heeft aan dezen Br.·. veel te danken gehad, vooral toen hij benoemd werd tot Gouverneur van Java. Dit gaf mede aanleiding tot het oprichten eener werkplaats te Semarang. Br.·. Engelhard is vier en twintig jaren Grootmeester geweest en heeft de Orde in Indië tot grooten bloei gebracht.

Onder het Bestuur van Br.·. Merkus de Kock werden meer geregelde betrekkingen met het moederland aangeknoopt en de finantiëele aangelegenheden met de Groot-Loge voor goed geregeld. Ook deze Br.·. heeft ten zeerste voor den bloei der Orde geijverd, zoodat hij, als blijk hoezeer men zijne verdiensten waardeerde, in Nederland teruggekeerd, benoemd

werd tot Voorz.·. Mr.·. der Loge *La Philantrophe* te Middelburg en, toen hij zich in den Haag gevestigd had, tot Meester van Eer van *l'Union Royale* en tot Gedeputeerd Grootmeester voor de Hooge Graden (1837).

Steeds verrezen er meer loges in Oost-Indië, zooals: *la Constante et Fidèle* (Semarang 1801), *De Vriendschap* (Soerabaya 1810), *Mata-Hari* (Padang 1858).

Het eeuwfeest van het bestaan der Loge te Batavia werd door *de Ster in het Oosten* in 1869 luisterrijk herdacht, terwijl het honderdjarig bestaan van *La Constante et Fidèle* in het O.·. van Semarang in Mei 1901 gevierd werd. Ook door laatstgenoemde Loge zijn verschillende nuttige instellingen in het leven geroepen.

Op 1 April 1900 waren er in Nederlandsch Oost-Indië: vijftien Loges met een gezamenlijk ledental van 752 Broeders. Het grootste aantal telde „De Vriendschap" (134 leden); het kleinste had „Fraternitas" (10 leden).

In West-Indië vindt men sporen van de werking der Vrijmetselarij reeds dadelijk nadat de Groot-Loge in Nederland zich had geconstitueerd. Want reeds in het jaar 1757 werd Br.·. Hendrik Rietveld tot Provinciaal Grootmeester van Curaçao en St. Thomas aangesteld. Tevens werd een Constitutiebrief verleend tot het oprichten van de Werkplaats *de Vriendschap*

(Curaçao). Reeds in 1747 was op St. Eustatius een Loge gesticht, in 1751 een tweede en in Augustus 1758 verrees er eene onder den naam *St. Jan Evangelist* of *les Parfaits Maçons*.

Als tweede Provinciale Grootmeester werd benoemd Br.·. Jacobus Meykell, die in 1760 een vierde Loge stichtte: *St. Jan de Dooper* of *de Eendracht*. Te Paramaribo werd de Loge *Concordia* geopend (1761), doch deze werd wegens onvoldoende deelname weder negen jaren later gesloten. In dien tusschentijd was er evenwel weder een nieuwe verrezen: *la Zélée* (1767).

Vooral op het vaste land onzer bezittingen in West-Indië kwam veel leven in den Logearbeid. De Loge *Concordia* werd heropend (1773) en verschillende andere werkplaatsen verrezen.

Eerst na 1802 kwam men in meer geregelde briefwisseling met het moederland. De betrekkingen werden evenwel weder verbroken door het opnieuw uitbarsten van den oorlog.

Tijdens de vereeniging van Zuid- met Noord-Nederland werden door het Groot-Oosten de belangen der West-Indische Loges nog al verwaarloosd. Vooral de Loge *Concordia* te Suriname scheen zich dat nog al aan te trekken en drong aan op een behoorlijke vertegenwoordiging der West-Indische Loges op het Groot-Oosten.

Dit recht werd in 1843 verleend, terwijl Br.·. Philip de Kanter benoemd werd tot Gedeputeerd G.·. M.·. N.·. voor West-Indië, als opvolger van Br.·. J. C. Rijk. De Kanter getroostte zich veel moeite voor den bloei der Broederschap, doch overleed reeds in 1852.

In 1858 werd er een afzonderlijke G.·. M.·. Nat.·. benoemd voor Curaçao, omdat de Communicatie tusschen Curaçao en Paramaribo aan te veel moeielijkheden onderhevig was.

Van al de Loges in West-Indië bestonden in 1900 nog slechts: *De Vergenoeging* te Curaçao, met 44 leden en *Concordia* te Paramaribo, met 41 leden.

De eerste Loge aan de Kaap de Goede Hoop werd opgericht door Abraham van der Weyden, Provinciaal Groot-Meester. De oorlog met Engeland deed haar evenwel tot verval geraken, zoodat zij in 1785 haren Constitutiebrief aan het Groot-Oosten terugzond. Wel werd zij door de Engelsche Groot-Loge uitgenoodigd zich bij haar aan te sluiten, doch zij weigerde en hervatte liever — zij 't dan als onregelmatige Loge — hare werkzaamheden. Zelfs werd er een tweede Werkplaats, *de Goede Trouw*, opgericht. Toen de koloniën aan het Moederland waren teruggegeven, werden de Loges wettig geconstitueerd door den Br.·. de Mist, die door den Gr.·. Mr.·. tot Gedeputeerd

Gr.·. Mr.·. was benoemd. In 1802 opende hij den nieuwen Tempel van de Loge *De Goede Hoop.*

Tot 1838 vernam men, tengevolge van de veroveringszucht der Engelschen, die zich opnieuw van de volksplanting hadden meester gemaakt, zoo goed als niets van de Kaapsche Loges. Eerst in 1844, nadat de vertegenwoordiging der buitenlandsche Loges was geregeld, trad men weder in geregelde correspondentie met elkander.

Onder het Bestuur van Br.·. Brand, die in 1847 tot Gedeputeerd Gr.·. Mr.·. was benoemd, werden niet minder dan negentien nieuwe loges opgericht.

Bij den watersnood, waardoor ons land in 1861 geteisterd werd, lieten de Kaapsche Broeders zich niet onbetuigd.

In 1863 werd er een Provinciale Groot-Loge gesticht, zeer ten spijt van de Engelschen, die, de Afrikaansche Loges voor onwettig verklarende, alle moeite deden, om die werkplaatsen onder de Engelsche Groot-Loge te brengen.

Hunne pogingen daartoe mislukten evenwel, daar die Loges besloten hadden trouw te blijven aan het Nederlandsch Groot-Oosten.

Het honderd-jarig bestaan van de Vrijmetselarij in Zuid-Afrika werd in 1872 luisterrijk gevierd. Voorzeker zal de Loge-arbeid geleden hebben door den

oorlog tusschen Engeland en de Zuid-Afrikaansche republieken.

Hoe een Grootmeester Nationaal als de koning van Engeland zijn zegel kon hechten aan zulk een roof en menschenslachting, mag voorzeker een raadsel heeten. Den naam Broederliefde althans verdient zoo iets niet.

In het jaar 1899 waren er in Zuid-Afrika drie en twintig Loges met ongeveer negen honderd leden. [76])

## AANTEEKENINGEN.

[1]) Wynne, blz. 16.

[2]) „Die Verderbtheit der Geistlichen machte sie zu Verfolgern der Wissenschaften, denn sie mussten fürchten, dass der Unterrichtete und Vorurtheilsfreie ihre Misbräuche veröffentlichen und der Welt entdecken möchte."

Acerrellos, Band II, blz. 186.

[3]) Wynne, blz. 17.

[4]) Acerrellos, Band II, blz. 176.

[5]) Prediker, III, 19—22.

[6]) Findel zegt: „Die Mysteriën der Alten waren — und darin unterscheiden sie sich wesentlich von der Freimaurerei — ausschliessend national, . . . . die Maurerei dagegen ist Universal, kosmopolitisch. — Gegen die Möglichkeit einer ununterbrochenen Fortpflanzung jener Geheimlehren streitet schon der ganze Gang der Geschichte." (Findel, blz. 27.)

Dit zou evenwel niet verhinderd hebben, dat die Symbolen door latere Vrijmetselaren werden overgenomen. Wij voegen er daarom de navolgende aanhaling aan toe.

„Der Vertheitiger der Freimaumerei, wahrscheinlich Désaguliers, spricht von den Gebräuchen nicht als eine neue Einrichtung, sondern bezeichnet sie vielmehr als „„einige Ueberbleibsel der alten Gebräuche"" . . . .; er hebt ihre Aehnlichkeit mit denen der Pythagoraer und Essener hervor . . . ."

(Findel, blz. 172.)

[7]) Wij cursiveeren. — Curieus staat tegenover die uitdrukking

*geheime*, wat von Murr verder zegt: „Da nicht der Zweck der Freimaurerey, sondern nur das Formale der Mittel zum Zweck, ein Geheimniss ist, so kann man eigentlich den Freimaurerorden *nicht* für eine geheime Gesellschaft erklären."

(von Murr, blz. 95).

[8]) Eigen woorden van von Murr. (blz. 105).

[9]) Ontleend aan J. G. Findel: *Geschichte der Freimaurerei von der Zeit ihres Entstehens bis auf die Gegenwart* (1872) — tot voor kort *het* geschiedenisboek der Vrijmetselarij.

[10]) Zie hierover blz. 33, 62.

[11]) Antiquities of Freemasonry.

[12]) Findel, blz. 18.

[13]) Acerrellos, Band II, blz. 120.

[14]) „ „ „ „ 177.

[15]) Acerrellos, Band I, blz. 159.

[16]) Acerrellos, Band II, blz. 193.

[17]) Reebold, blz. 20.

[18]) De tusschen [ ] geplaatste woorden zijn niet van Findel. Gelijk reeds in de *Inleiding* werd opgemerkt zijn Katsch en Gould door hunne onderzoekingen tot een geheel ander resultaat gekomen. Zie later (blz. 34).

[19]) Tot de voornaamste behoort Br.·. Dr. Georg Kloss.

[20]) Fr. Alb. Fallou, *Die Mysteriën der Freimaurer so wie ihr einzig wahrer Grund und Ursprung.*

J. Winzer, Die Deutschen Brüderschaften des Mittelalters.

[21]) Findel, blz. 68.

Klosz evenwel zegt, dat de Steinmetzen tot bedoeling hadden een in zich zelve besloten gemeenschap tot handhaving van hun handwerk uit te maken, doch langzamerhand tot een gilde afdaalden.

In den aanhef van het oudste Broederboek der Steinmetzen (1459) wordt dan ook gesproken over het „Handwerk des Steenwerks", en de geest van alle artikelen, welke bedoeld Broederboek vormen, spreekt louter van werkelijke handwerkslieden.

De Broederschap had zich de handen gebonden en elke ont-

wikkeling tot een ander doel dan dat eens handwerks was verijdeld geworden, omdat zij zich geheel neêrlegde voor de uitspraak der drie opperste Rechters te Straatsburg, Weenen en Keulen.

Eerst later, toen de boekdrukkunst de ontwikkeling meer algemeen begon te maken; toen de Reformatie — zijdelingsche uitvloeisel der Renaissance — het Pausdom met de Katholieke Kerk op hunne grondslagen deed schudden; toen de bloedgierige Inquisitie allen, die niet als weerlooze schapen haar wilden volgen, overal opspeurde — toen werden de Bouwhutten een schuilplaats voor die gejaagden. De Bouwlieden namen hen op, indien zij slechts deugdzaam waren en ervaren in een kunst, in verband staande met die der Steinmetzen. Klosz, blz. 263.

[22]) Kloss, blz. 228. Findel, blz. 83.

Volledigheidshalve wenschen wij evenwel ook de meeningen van twee andere schrijvers mede te deelen, die van de bovenstaande afwijken.

Corausius, bevelhebber der Romeinsche vloot, die zich op de kust van België bevond, zeilde naar Brittanje en maakte er zich in het jaar 287 van meester. Om kracht te winnen zocht hij de gunst van het invloedrijkste der daar bestaande gilden, n.l. van het metselaarsgilde. Hij bevestigde hen in hun oude privilegiën en voegde er het recht van jurisdictie aan toe. Deze onafhankelijkheid van alle rechtbanken wordt vooral uitgedrukt in den naam *Free-masons* (Vrije Metselaren), waardoor zij van de niet-geprevilegiëerde metselaars onderscheiden waren. (Reebold, blz. 27).

„Dadurch konnte die Bauende Priesterschaft, in Verbindung mit den Werkmaurern, die Erzeugnisse ihres Genies und ihrer ausgebreiteten Kenntnisse den folgenden Jahrhunderten hinterlassen. Diese mysteriösen Gesellschaften von Werkmaurer und Geistlichen erhielten sich das Mittelalter hindurch und nannten sich Freimaurer oder Maurer". (Acerrellos, II, 182).

Zooals men ziet, worden wij uit de laatste aanhaling niet veel wijzer.

Zie nog over den naam Vrijmetselaar blz. 37.

[23]) Lijnrecht tegenover deze bewering staat het navolgende: „'t Werd als bewezen aangenomen, dat de tegenwoordige Vrijmetselarij uit de Corporaties der Engelsche werk-metselaars en die der Steinmetzen is voortgekomen. — Nu trachtte men eveneens bewijzen te vinden voor den innerlijken samenhang van het ideale streven der Vrijmetselarij en hare gebruiken met die der Bouwhutten op het vasteland. Dat in die bouwhutten ooit zulk een streven zou bestaan hebben is een bewering, waaraan ieder geschiedkundig bewijs ontbreekt. Die Bouwhutten stelden zich eenvoudig ten doel: het waken over hunne belangen en hun vak. En al de zedekundige voorschriften, om ze zoo eens te noemen, geven niets anders dan datgene, hetwelk bij zulk soort vereenigingen wel noodzakelijk was: het verleenen van bijstand in het werk, bij ziekte, overlijden enz. Van een Vereeniging, aan strenge bepalingen gebonden en waarin zelfs de Meester steeds het werk moest voortzetten van zijn voorganger en men weet, dat de bouwwerken dier tijden jaren en jaren soms vereischten — daar kan er onmogelijk sprake van zijn, dat zulk eene Vereeniging een geestelijken invloed op het algemeen kon oefenen, zooals door sommigen aan haar wordt toegeschreven.

De Engelsche Bouwvereenigingen, gedrukt als zij waren door het strenge staatstoezicht, waren er niet op aangewezen om de draagsters en bewaarsters te zijn van hooge ideale gedachten en verfijnde moraal. Zij werden goed genoeg geacht om mede te werken bij optochten enz., maar alles wat men haar toeschrijft onder den naam van „Speculatieve Vrijmetselarij" is louter verdichtsel."

Walden, *Beiträge zur Vorgeschichte der Freimaurerei.*

Zie, in verband met deze noot, blz. 38.

[24]) Findel. Zie evenwel reeds noot 23.

[25]) „Er wordt gezegd, dat ook „liefhebbers van het handwerk" zich bij de bouwhutten aansloten. Men kan hierin evenwel niet meer zien dan ons tegenwoordig „eerelidmaatschap" van de eene of andere vereeniging. Waarom zouden ontwikkelde menschen zich aansluiten bij een Vereeniging, die zoo weinig

in aanzien was? Hoogstens werden zij „beschermheer!" Walden, *Beiträge* enz.

Zie over de redenen van toetreding blz. 52.

[26]) Naar beweerd wordt, ontleent de Vrijmetselarij haren naam van *K.·. K.·.* aan dienzelfden vorst, omdat hij de herstelling zijner dynastie aan de Vrijmetselarij te danken had. — Zooals bekend is werd Karel I van Engeland door toedoen van Olivier Cromwell onthoofd en zwierf de troonopvolger in Nederland rond, totdat deze in 1660 weder den troon van zijn vader kon beklimmen. Zie over dien naam blz. 44, 46, 49.

[27]) Zie over de Rozenkruizers blz. 40, vlgg.

[28]) „Zij, die hieraan vasthouden, beroepen zich voor hunne meening op de Oude Plichten, zooals die in het Constitutieboek van Anderson zijn meegedeeld, doch vergeten, dat de redactie van dat werk van het jaar 1723 is, toen de Vrijmetselarij in haren tegenwoordigen vorm reeds bestond. — De Bouwbroederschappen in Engeland waren tegen den aanvang der 18de eeuw geheel in verval, hoewel met de toenemende vrijheid van den burgerstand ook voor de bouwlieden verschillende beperkingen werden weggenomen. Zelfs de jaarlijksche feesten werden niet meer gehouden. Het was evenwel in het belang van den staat, die steeds gemakkelijk een oog kon houden op de bevolking, waarvan ieder lid tot een of ander gild of broederschap *moest* behooren, dat die corporaties niet geheel verdwenen. Daarom werd besloten, dat de privilegies der bouwbroederschappen niet langer tot de handwerkers zouden bepaald blijven, maar dat ook personen, een ander bedrijf uitoefenende, konden toegelaten worden. Toen schijnen de leden eener reeds bestaande Vereeniging, wier streven hetzelfde was als dat der hedendaagsche Vrijmetselaars, te zijn toegetreden tot de Bouwbroederschappen, teneinde het voordeel, hetwelk er aan verbonden was, te kunnen genieten: de bescherming, welke zij van regeeringswege genoten.

De vermoedens door den abt Grandidier (zie blz. 17) het eerst geuit, hebben alleen dit voordeel gehad, dat aan het vrij rondzweven der Phantasie omtrent den oorsprong der Vrijmetselarij

een grens werd gelegd; doch het nadeel ervan was, dat men hierdoor, eenzijdig oordeelende, de Vrijmetselarij met al hare gebruiken tot de Bouwcorporaties terugvoerde".

(Walden, *Beiträge* u. s. w.)

[29]) Zie hierover blz. 37.

[30]) Wat betreft die Geschiedenis der Bouwkunst, leze men het volgende:

„So geschah es, dass man gerade die freimaurerische Geschichte (History) dieses Buches allmählich eine Geschichte der „Baukunst" irrthümlich zu halten pflegte, unbekümmert darum, dass sie als solche doch eine allzu traurige Skizze darböte, unbekümmert auch darum, dass diese „History" lediglich eine Aus- und Umgestaltung jener alten Sagengewebe ist, welche als „Konstitutionen" von jeher absolut fremd gegenüberstand und diezelben ebenso wenig traditionell je gepflegt hat wie es in seinen sämmtlicher Gewerksladen auch nur eine einzige Abschrift derselben je nachweisslich besass, so wenig in England wie in Schottland."

Katsch, Die Entstehung u. s. w. Einleitung blz. 2.

[31]) Zie noot 9.

[32]) Althans vóór 1890. Hoezeer daaraan vastgehouden werd blijkt uit het navolgende:

„Dit is nu wel boven allen twijfel verheven, dat de Duitsche en Engelsche Bouwgezelschappen der Middeneeuwen de wieg en bakermat der Vrijmetselaarsloges zijn geweest."

J. P. Vaillant. De oorsprong der Broederschap van Vrijmetselaars uit de gilden.

(Bulletin van 't Nederl. Gr.·. O.·. 1871—1872, 2e Deel blz. 85.)

[33]) „Although the Steinmetzen preserved a continuous existence until within living memory, Freemasonry, on its introduction into Germany from England in the last (18e) century, was not recognised as having any connection with them, although in outward forms there were many points of resemblance between the usages of the German Stonemasons and of the English Freemasons." (Gould, deel II blz. 177).

(Ofschoon de Steinmetzen een langdurig bestaan hebben

bewaard in de herinnering, was er de Vrijmetselarij, zooals zij in de laatste (18e) eeuw van Engeland in Duitschland werd ingevoerd, niet in herkenbaar, al kwamen uiterlijk de gebruiken der Duitsche Steinmetzen en die der Engelsche Vrijmetselaars in vele punten ook overeen).

34) Katsch, blz. 53.

35) Zie blz. 28, 31 noot, 32.

36) Gould, III, blz. 149.

37) Zie blz. 29.

38) Nieuw ontdekte planeten.

39) Volgens Mich. Maier in zijn „Themis Aurea". — Michel Maier was een Keizerlijk Raadsheer, die eerst kort voor zijn dood lid werd van de tijdens zijn leven ontstane Broederschap.

40) Men denke aan de uitdrukkingen in de hedendaagsche Vrijmetselarij.

41) De Bijbel.

42) „In rosis vivere et sub cruce sunt contraria, humanae vitae non inconveniens sunt". (In rozen leven en onder het kruis zijn tegenstellingen, maar 't een zoowel als 't ander brengt 't menschelijk leven mede). M. Maier in zijn *Themis Aurea*.

43) Deze dag wordt in de geschriften der Rozenkruizers aangewezen als de *C-dag*.

44) O. a. *goud*. Dit metaal gold als een universeel middel en 't was een lievelingsdenkbeeld der toenmalige artsen en scheikundigen, een onschadelijke oplossing van goud (als geneesmiddel) te kunnen maken. — (De oplossing in aqua regia kende men wel reeds, doch ook wist men, dat die voor inwendig gebruik ongeschikt was).

45) Wat verder betreft het *geheim*, hieromtrent zegt M. Maier: „Die Brüder haben allerdings ein Geheimniss.... Eine Reformation aller Künste, Wissenschaften und der ganzen Welt erwarten sie nicht sowohl, als sie sie wünschen möchten.... Man könnte fragen: weshalb wäre ihnen denn eine Reformation der Künste wünschenswerth? Nun damit die Medicin, die Physik, die Astronomie und andere Künste möglichst in Uebereinstimmung kämen mit ihren (der Brüder) Grundsätzen, welche

so beschaffen sind, dass ebenso die verborgenen wie die wahrnehmbaren Eigenschaften der Körper auf diese grundwahrheiten zurückgeführt und die Ursachen der Bewirkungen entsprechend eingesehen werden können".

Dr. Katsch zegt hieromtrent: Waarvandaan hadden de Rozenkruizers van dien tijd die wijsheid? Wel had Bacon gedurende de laatste regeeringsjaren van Koningin Elisabeth geschriften in 't licht gegeven, welke zijn hoofdwerk *„Novum Organon"* voorbereidden. Daar nu dit werk in 1620 verscheen en de stichters van de Broederschap der R. K. vóór 1604 niets van zich lieten hooren, is het niet aan te nemen, dat zij naar aanleiding van Bacon's werk met hunne Reformatie begonnen.

(Omtrent Bacon zie blz. 55).

[46]) Tot de voornaamste bestrijders behoorden:
Andreas Libau, Joh. Valentin Andreae en Iranaeus Agnostus.

[47]) Men denke aan „Koninklijke Kunst".

[48]) In verband met Psalm 118, vs. 22 „De steen, dien de bouwlieden versmaad hebben, werd tot voorname hoeksteen". — Die hoeksteen is dan de Christus.

[49]) Deze afleiding is eenvoudig onzin. Veeleer is 't woord אבן (steen) afgeleid van het werkwoord בנה, dat *bouwen* beteekent, met de letter א als prothesis.
(De letter נ is dezelfde als ן; de laatste wordt gebezigd aan het eind van een woord).

[50]) Vgl. Brieven van Petrus I. Cap. II, 1—10.

[51]) Men lette op deze en volgende uitdrukkingen, die in de hedendaagsche Vrijmetselarij in zwang zijn.

[52]) In verband met Jesaias Cap. LXIII, vs. 2.
De naam R. K. werd naderhand veranderd, omdat zoovele bedriegers er zich van bedienden, om de domme menigte op te lichten. Zie blz. 52.

[53]) Fludd: Clavis Philosophiae et alchymiae.

[54]) „Als zij zich bekeeren tot den Heer, dan wordt hun de *blinddoek* afgenomen." (2 Cor. III).

[55]) „Het is reeds meermalen opgemerkt, dat het geschiedkundig onderzoek wellicht een geheel anderen weg zou hebben

ingeslagen, indien de Abt Grandidier, die niet tot de Orde behoorde, in 1777 de tot dien tijd nog slechts vluchtig en weinig verspreide opvatting van een innig verband tusschen Steenhouwers en Vrijmetselarij niet met zijn gezag had gesteund."

Br.·. Dr. J. Helder: Een studie over Maçonnieke Ritualen in Nederland, blz. 5.

56) Die naamsverandering moet reeds omstreeks 1633 zijn geschied. Immers in dat jaar verscheen Fludd's „Clair's Philosophiae", waarin wordt medegedeeld, dat de Broeders een anderen naam hadden aangenomen. Dit wordt ook hierdoor bevestigd, doordat in een werkje „Survey of London" (1603), de schrijver meedeelt, dat hij van een voortijd der „Metselaars" niet weet, terwijl in de uitgave van 1633 een bericht voorkomt van „Vrijmetselaren" (Freemasons) die in liefderijke broederschap met elkander leefden enz.

57) Daarom werden ook later verschillende stukken vervalscht en andere stukken (in afschriften van Constitutie's) opgenomen. (Zoo een getuigschrift van een Meester-metselaar, waarbij hij verklaart, dat zeker persoon zijn leertijd volbracht had). Dat vervalschen en opnemen van eenvoudige getuigschriften geschiedde: 1e. om de (gefingeerde) afkomst der Vrijmetselarij uit de Metselarij te bewijzen en 2e. om beveiligd te zijn tegen de Puriteinen, die den Bond van Atheïsme der Rozenkruizers mochten verdenken.

58) Zie blz. 29.

59) Volgens R. Walden: Beiträge zur Vorgeschichte der Freimaurerei.

60) Volgens Katsch, 1620.

61) Overeenkomende, gedeeltelijk althans, met het streven der R. K.

62) *Makaria* = gelukzaligheid of *Bliss* = zegen was de naam eener vereeniging, welker oprichting Hartlieb sedert verscheidene jaren had verwacht. Het doel was: hooge plaats in de maatschappij, rijkdom, godsdienst en philosophie te vereenigen tot vorming van een algemeen middelpunt, ter bevordering en grondvesting van alle ondernemingen, aan welker onder-

steuning der menschheid gelegen moest zijn. Door John Evelyn en Abraham Coivley werden dergelijke plannen samengesteld, terwijl Johann Joachim Becher (of Beccher) de gedachte verder ontwikkelde van datgene, hetwelk hij een psychosophische Vereeniging noemde, met het doel, de grondslagen voor een tevreden, rustig leven te leggen. Gould, Te History etc. II, 121.

Zulk een vereeniging wordt ook beschreven in een werkje van Toland: *Pantheïsticum* (1720).

[63]) Walden: Beitrage u. s. w. Heft III, blz. 59.

[64]) Eene Duitsche vertaling van 't geheele geschrift is opgenomen in 'tzelfde werkje van Walden.

[65]) „The great event of that year was the publication of the first „Book of Constitutions."" Gould, II, 239.

[66]) Zie evenwel noot 30.

[67]) Zie o. a. blz. 35, 36.

[68]) Findel.

Gould evenwel zegt: „The earliest publication which fixes a date for the introduction of Freemasonry into France is the Sceau Rompu of 1745 . . . ." (Deel III, blz. 139)

Op de volgende bladzijde merkt hij op: „The only satis factory hypothesis we can arrive at is, that previously to 1738 there existed in Paris one and in the Departments two, regularly constituted Lodges, besides several others more or less irregular." Maar toch, besluit hij: „ . . . . nor if it did, do I think that we could possibly arrive at any definite conclusion."

(Gould, Deel III, blz. 140.)

[69]) Zoo op 27 December 1738 door den Luitenant-Generaal der Politie, Hérault. — Ook in 1745 wordt er melding van gemaakt, doch „This seems to have been the last act of the French authorities against Freemasonry." (Gould, deel III, blz. 141).

[70]) Dit Charter kwam in 1817 op zeer geheimzinnige wijze in handen van den toenmaligen Grootmeester, Prins Frederik, en is weer even geheimzinnig verdwenen. Er bestaan thans alleen afdrukken van, terwijl de echtheid van het oorspronkelijke stuk herhaalde malen is betwijfeld en bestreden.

71) Banbul van Paus Clemens XII, 28 April 1738.
„ Benedictus XIV, 17 Mei 1751.
„ Leo XII, 13 Maart 1826.
„ Pius IX, 1864, 1865, 1869.

72) Als grondslag voor het wetboek diende het Constitutie-boek van Anderson.

73) Uitgebreide bijzonderheden omtrent dit feest geeft het bij die gelegenheid uitgegeven „Gedenkboek".

74) Bulletin van 't Nederl. Groot-Oosten, IIIe deel, 1872—1873.

75) „ „ „ „ „ IVe „ 1873—1874.

76) In het „Jaarboekje voor Nederlandsche Vrijmetselaren" van 1901 wordt het aantal leden der Werkplaatsen in Afrika opgegeven als zijnde 866. Van een vijftal Loges evenwel wordt het ledental niet vermeld.

Tengevolge van den Transvaalsch-Engelschen oorlog is in het geheel geen opgave gedaan van het aantal leden, zooals dat in het jaar 1900 was.

## NATIONALE GROOTMEESTERS SEDERT DE VESTIGING VAN HET GR.·.O.·. (1756).

| Jaar van Verkiezing. | |
|---|---|
| 1756 | A. N. Baron van Aerssen Beyeren, Heer van Hoogerheyden. |
| 1758 | Ant. Graaf van Bentinck, Heer van Varel en Kniphausen. |
| 1759 | Carel Baron van Boetzelaar. |
| 1798 | Isaäc van Teijlingen. |
| 1804 | C. G. Bijleveld. |
| 1812 | W. F. Barnaart. |
| 1815 | Mattheus Willem Reepmaker. |
| 1816 | Frederik, Prins der Nederlanden (voor het leven). |
| 1882 | Alexander, Prins der Nederlanden. |
| 1885 | P. J. G. van Diggelen. |
| 1892 | G. Vas Visser. |

## GERAADPLEEGDE WERKEN.


R. S. Acerrellos. Die Freimaurerei in ihrem Zusammenhang mit den Religionen der Alten Aegypter, der Juden und der Christen. (Band I und II, 2e Auflage 1836).

Dr. George Klosz. De Vrijmetselarij in hare ware beteekenis uit de oude en echte oorkonden der Steenwerkers, Masons en Vrijmetselaars (1847).

J. G. Findel. Geschichte der Freimaurerei, von der Zeit ihres Entstehens bis auf die Gegenwart (1870).

Emmanuel Reebold. Algemeene geschiedenis der Vrijmetselarij, ontleend aan hare oude documenten en aan de door haar opgerichte gedenkteekenen. — Van hare stichting in 715 voor Chr. tot in 1870 (1872).

Mr. H. Maarschalk. Geschiedenis van de orde der Vrijmetselaren in Nederland (1872).

Dr. F. Katsch. Die Entstehung und der wahre Endzweck der Freimaurerei (1897).

R. F. Gould. The History of Freemasonry (1889).

R. Walden. Beiträge zur Vorgeschichte der Freimaurerei (1889).

Dr. J. Helder. Een studie over maçonnieke Ritualen in Nederland (1900).

Dr. J. A. Wynne. Het opsporen der Historische waarheid (1873).

*Maçonniek Weekblad* — tot op 1900.

*Jaarboekje voor Nederlandsche Vrijmetselaren.* — tot op 1900.

*Vrijmetselaars-Almanak.*

*Bulletins van het Nederlandsch Groot-Oosten.*

# INHOUDSOPGAVE.


| | Blz. |
|---|---|
| Opdracht | III |
| Voorwoord | V |
| Fragment uit een brief van Br.·. Dr. J. Helder | VII |
| Inleiding | 1 |
| Oude geschiedenis der Vrijmetselarij (tot 1716) A | 14 |
| In Duitschland | 18 |
| In Engeland | 22 |
| Overgangstijdperk in de Engelsche Vrijmetselarij | 27 |
| Oude geschiedenis der Vrijmetselarij B | 34 |
| Bacon, Baron van Verulam | 55 |
| Nieuwe geschiedenis der Vrijmetselarij | 61 |
| Engeland | 61 |
| Frankrijk | 65 |
| Duitschland | 68 |
| Denemarken | 72 |
| Zweden | 73 |
| Rusland | 75 |
| Zwitserland | 77 |
| Italië | 79 |
| Spanje en Portugal | 81 |
| Nederland en België | 84 |
| Oost- en West-Indië; de Kaap | 98 |
| Aanteekeningen | 105 |
| Naamlijst der Nationale G.·. M.·. in Nederland | 117 |
| Geraadpleegde werken | 118 |
| Inhoudsopgave | 119 |

1.75

TOKO BOEKU
„BAHAGIA"
PASAR PRAPATAN 16-19A
DJAKARTA.